

II.

Den polytekniske Lærestalt.

A. Almindelige Bestemmelser og Forhandlinger samt Afgjørelser af enkelte Tilfælde.

I. Opførelsen af en ny Bygning for Lærestalten.

Allerede i sin Indberetning om Undervisningsaaret 1870—71 udtalte Bestyrelsen for den polytekniske Lærestalt sin Bekymring for, at den stedse stigende Benyttelse af Undervisningen efterhaanden vilde gjøre Anstaltens Lokaler utilstrækkelige. For at skaffe nogen mere Plads gennemførtes en Forandring af Siddepladserne i det store Auditorium, hvorved der vandtes c. 40 Pladser (jfr. Aarbogen 1871—73 S. 317).

Ved den næste Aarsberetning, som afgaves under 29de Oktober 1872, fandt Bestyrelsen Anledning til nærmere at paavise den stærke Stigning, der i flere Aar havde vist sig i Antallet af Studerende og Examinander, og til nærmere at gaa ind paa en Omtale af de uheldige Pladsforhold. Bestyrelsen udtalte sig i denne Henseende saaledes:

Det sidste Aars Erfaringer havde bekræftet den allerede udtalte Frygt for Pladsmangel. Vel havde de senest foretagne Udvidelser, dels af Tegnestuen, dels af det store Auditorium, og Omordningen af Laboratoriet, raadet øjeblikkelig Bod paa de værste Mangler, og det turde ogsaa antages, at den Indskrænkning i Ingeniørelevernes Laboratoriearbejder, som blev en Følge af deres Fritagelse for Prøven i kvantitativ Analyse, vilde give lidt bedre Plads i Laboratoriet, samt at den nylig iværksatte Ordning, hvorefter der hvert Aar begyndte et nyt Kursus, vilde noget indskrænke Tilhørernes Antal ved hver enkelt Forelæsning over Mathematik og dekriptiv Geometri; men hvis Antallet af Deltagere i Lærestaltens Undervisning vedblev at stige, saaledes som det var sket i de sidste fem Aar, kunde man næsten med Sikkerhed forudse i en nær Fremtid det Tidspunkt, da det vilde blive definitivt umuligt paa en tilfredsstillende Maade at lede Undervisningen, saavel den praktiske i Laboratoriet og Tegnesalene, som den theoretiske i Forelæsningssalene. Selve Indretningen af Kursusets Begyndelse hvert Aar vilde bidrage til at gjøre Kravet til et forbedret Lokale mere indlysende, idet der selvfølgelig paa samme Tid vilde være et større Antal Forelæsninger i Gang end forhen, da der kun gaves et enkelt Kursus ad Gangen. Det vilde da ikke blot være Rummeligheden, men ogsaa Antallet af Auditorier, som kunde blive utilstrækkeligt, ligesom det ringe Antal allerede nu medførte den Ubekvemmelighed, at en enkelt Lærer den ene Dag maatte benytte et, den anden Dag et andet Auditorium.

For Tiden havde Lærestalten fire Auditorier, af hvilket de tre kunde rumme henholdsvis 30, 35 og 69 skrivende Tilhørere, og, forsaavidt ikke alle

skrev, endel flere; men i det største, som ellers var rummeligt nok for Læreanstaltens Behov og havde omtrent 200 Siddepladser, var der ikke Plads til mere end 56 Tilhørere, som kunde skrive under Forelæsningerne. Fire Auditorier kunde netop være tilstrækkelige for fire Sæt Tilhørere, nemlig to, som forberedte sig til Examens første Del, og to, som forberedte sig til anden Del; men det maatte ikke overses, at Undervisningen for Kemikere, Mekanikere og Ingeniører til Examens sidste praktiske Del samtidig kunde blive at lede af forskjellige Lærere, og at denne Omstændighed kunde kræve et større Antal Auditorier. Hidtil var denne Ulempe ikke følt, fordi Kemikerne ofte hørte Foredragene udenfor Læreanstalten (i botanisk Have, mineralogisk Museum, Universitetslaboratoriet), men Fordoblingen af Kursus til Examens praktiske Del var heller ikke endnu traadt i fuld Virksomhed.

Den paa Loftet i Studiestræde indrettede Tegnesal maatte, ved sin Beliggenhed oppe under Taget, lade de Arbejdende lide af baade Sommervarme og Vinterkulde i højere Grad, end Tilfældet vilde være ved et passende anbragt Lokale.

Det skulde endnu tilføjes, at medens Læreanstaltens fysiske Instrument-samling med Hensyn til sit Indhold ikke lod noget væsentligt tilbage at ønske, var det samme ikke Tilfældet med dens Lokale. Dette var vel stort nok til en nogenlunde tilfredsstillende Opstilling af Instrumenterne, men da det laa paa første Sal, savnede det den for de fleste af de Forsøg, der skulde gjøre Fordring paa Nøjagtighed, nødvendige Betingelse, nemlig et fast Underlag, en Mangel, der blev saa meget føleligere, som Lokalet vendte ud til det temmelig stærkt befærdede St. Peders Stræde. I dette Lokale var derfor enhver nøjagtig Vejning eller Maaling, ligesom nøjagtige Forsøg med Magnetnaalen, i den Grad vanskeliggjorte, at man ved slige Arbejder af Hensyn til Husets Rystelser ofte kunde blive nødt til at vente i flere Timer for at komme til et Resultat.

Paa Grund af det saaledes Udviklede kunde Bestyrelsen ikke undlade at indstille til omhyggelig Overvejelse Spørgsmaalet om, hvorledes der i en ikke altfor fjærn Fremtid kunde skaffes Læreanstalten et bedre Lokale, og hvad enten dette kunde ske ved blotte Bygningsforandringer, eller Nybygninger bleve nødvendige, maatte det anses for betimeligt snart at søge tilvejebragt Overslag og Tegninger i dette Øjemed; det vilde være for sent, naar Trangen til bedre Plads var bleven ligefrem paatrængende.

Under 26de September 1873 fremsendte Bestyrelsen med sin fornyede Aarsberetning en Oversigt over Deltagerne i Læreanstaltens Forelæsninger og Øvelser for de sidste 6 Aar.

Under Henvisning til sine tidligere Udtalelser bemærkede Bestyrelsen derhos Følgende:

Trangen til Plads gjorde sig navnlig gjældende paa Tegnestuen. I Sommerferien 1870 havde man inddraget Loftetagen i Bygningen ud til Studiestræde under Tegnlokalet, saa at der nu fandtes 118 Pladser, hvoraf dog de 20 vare daarlige, idet de havde Lys fra begge Sider. Af Fortegnelsen fremgik det, at Elevernes Antal i flere Semestre havde oversteget Antallet af Pladser, og selv om ikke alle arbejdede paa en Gang, kunde man dog ikke af den Grund gjøre Regning paa, at der altid vilde være tilstrækkelig Plads, naar Elevantallet steg saa højt, som det til Tider var sket. I indeværende Kvartal var der allerede

indtruffet Pladsmangel, og man havde været nødt til at anvise en ældre Studerende, som efterat have været ude paa Landmaaling skulde udarbejde sit Kort til Examen, Plads i et lille Værelse, som var optaget af det til Tegnestuen hørende Haandbibliothek. Da flere Studerende, der befandt sig under samme Forhold, snart ventedes paa Lærestalten, vilde der rimeligvis ikke blive Plads nok, og der var da, saavidt man kunde skjønne, kun en eneste Udvej til at skaffe en, tilmed kun ringe, Udvidelse, nemlig ved Omflytning af Modelsamlingen.

Af den meddelte Oversigt vilde i det Hele fremgaa, hvor stærkt Frekvensen paa Lærestalten var steget i de senere Aar. Ligeledes var Antallet af dem, der underkastede sig Adgangsexamen steget saaledes, at det i de sidste 5 Aar havde været henholdsvis 22, 25, 36, 32 og 33, eller gennemsnitlig for hvert Aar 30, medens det i begge de foregaaende Femaar kun havde været 18 om Aaret i Gennemsnit.

Bestyrelsen sluttede denne Gang med at bemærke, at den ikke blot maatte gjentage sine Udtalelser fra forrige Aar om Sandsynligheden af fremtidig Pladsmangel; men den maatte nu tillige, støttet til det sidste Aars Erfaringer, erklære en Udvidelse af Lærestaltens Lokaler for paatrængende nødvendig. Den indstillede derfor, at der snarest maatte blive foretaget Skridt med dette Formaal for Øje, og henstillede, om det ikke vilde være hensigtsmæssigt at nedsætte en Kommission for at tage Sagen under Overvejelse.

Ministeriet erklærede sig herefter enigt i Forslaget om Nedsættelsen af en Kommission, og idet det udtalte som sin Hensigt at lade Bygningsinspektør, Etatsraad Hansen tiltræde en saadan Kommission som bygningskyndigt Medlem, og Universitetets Kvæstor, Justitsraad Gede for Sagens økonomiske Side, bejærede det Bestyrelsens Forslag med Hensyn til Kommissionens øvrige Sammensætning.

Under 20de November 1873 nedsattes en Kommission, som, foruden de tvende nævnte Mænd, bestod af Lærestaltens samlede Bestyrelse og Tømmermester Kayser, med Paalæg om at tage Sagen om Tilvejebringelsen af et bedre og mere udvidet Lokale for den polytekniske Lærestalt under Overvejelse. Det overlodes til Kommissionen selv at vælge sin Formand, hvortil Tømmermester Kayser valgtes.

Under 15de Oktober 1875 afgav Kommissionen sin Betænkning til Ministeriet. Der blev deri fremhævet de af Bestyrelsen i de aarlige Indberetninger til Ministeriet paapegede store og væsentlige Mangler ved Lærestaltens Lokaler, som vare blevne mere og mere følelige i den siden forløbne Tid ved det stadig voxende Elevantal; og Erfaringen havde kun bekræftet, at den af Bestyrelsen udtalte Frygt for, at det i en nær Fremtid vilde blive umuligt i de forhaanden værende Lokaler at lede Undervisningen paa en tilfredsstillende Maade, saavel den praktiske i Laboratoriet og Tegnesstuerne, som den theoretiske i Forelæsningsalene, var vel begrundet. Manglerne ved Lokalerne beroede ikke alene paa deres ringe Størrelse, men ogsaa paa deres daarlige Beliggenhed. De fleste af Auditorierne, der baade vare for smaa og for faa i Antal, vendte ud mod Gaderne. Tegnesalens Beliggenhed op under Taget var til stor Ulempe for de Studerende ved Varmen om Sommeren og Kulden om Vinteren. Den fysiske Samlings Lokaler vare af den Beskaffenhed, at saavel nøjagtige Vejninger og Maalinger, som nøj-

agtige Forsøg med Magnetnaalen, i høj Grad vanskeliggjordes, dels ved Instrumenternes Opstilling i Bygningens anden Etage uden det fornødne faste Underlag, dels ved dens Beliggenhed ud til det ofte af Vogne stærkt befærdede St. Peders Stræde.

Dels paa Grund af Læreanstaltens Beliggenhed i Nærheden af Universitetet og ikke langt fra Universitetslaboratoriet, dels fordi en Del af Anstaltens Lokale muligvis kunde benyttes, undersøgte Kommissionen først, om det vilde være muligt paa Læreanstaltens egen Grund alene eller i Forbindelse med dertil erhvervede Nabogrunde at skaffe et tilstrækkeligt udvidet og forbedret Lokale. Det Areal, som man efter Bestyrelsens Mening maatte anse for nødvendigt at have i Bygningernes Etager, var foruden det, der krævedes til Trappegange, Mure etc., c. 8600 Kvadratalen foruden 9800 Kvadratalen Kjælderrum, hvori tillige var indbefattet c. 1000 Kvadratalen, som ønskedes benyttet til Boliger (dog ikke nødvendigvis Friboliger) for de to Lærere, som forestode den fysiske Samling og Laboratoriet. En saadan Udvidelse kunde naturligvis kun erholdes ved betydelige Tilbygninger, og da det var af stor Vigtighed at have frisk Luft paa et Sted, hvor saa mange Mennesker færdedes, og hvor Laboratoriearbejderne gave Anledning til Luftens Forurening, at have saa meget Lys som muligt til Tegnestuerne og for Experimenternes Skyld, vilde det være højst uheldigt i nogen væsentlig Grad at indskrænke det ubebyggede Areal paa Læreanstalten. Det laa altsaa nærmest at undersøge, om der kunde erhverves noget tilstødende Areal. Dette antoges muligvis at kunne erholdes af den til Bispegaarden hørende Grund, idet et Areal af 2100 Kvadratalen formentlig uden væsentlig Savn for Bispeboligen kunde afstaaes. Herved vilde opnaaes saa stor en Byggegrund, som man antog vilde kræves for at erholde den nødvendige Plads til de forlangte Lokaler, dog med Undtagelse af de to Lærerboliger; men da Kommissionens Formand paa en Forespørgsel hos Ministeriet, om der var nogen Udsigt til for Læreanstalten at erhverve det nævnte Stykke af Bispegaardens Grund, erholdt et benægtende Svar, maatte man altsaa opgive denne Plan, og dens Hensigtsmæssighed blev ikke underkastet nogen dybere gaende Undersøgelse.

Af den tilsigtede Udvidelse af Læreanstaltens Lokaler ikke kunde vindes paa en fyldestgjørende Maade ved Omdannelse af dens Bygninger og ved Tilbygninger alene paa Læreanstaltens egen Grund, var vel Kommissionen klart; men for i denne Henseende at opnaa en Sikkerhed, der ogsaa kunde meddeles Andre, blev der under Medvirkning af Arkitekt Scharling udarbejdet Tegninger over en saadan Forandring; men Resultatet blev, at man kom til at mangle betydeligt i det Areal, man ansaa for aldeles nødvendigt, og tillige beholdt en væsentlig Del af de Ulemper, hvorover der førtes Klage og tildels ogsaa havde givet Anledning til Sagens Overvejelse. Paa et saadant Grundlag turde Kommissionen ikke stille noget Forslag; det Lokale for Læreanstalten, som derefter vilde fremkomme, vilde baade med Hensyn til Størrelse og Beskaffenhed være saa mangelfuldt, at Forandringerne ikke vare de dermed forbundne Omkostninger værd, ligesom Kommissionen heller ikke kunde undgaa at tage i Betænkning, at saa omfattende Bygningsforandringer paa den allerede meget indskrænkede Grund vilde virke i særdeles høj Grad hæmmende paa Læreanstaltens Virksomhed, og maaske nødvendiggjøre

betydelige Udgifter til Leje af midlertidige Lokaler for at undgaa en fuldkommen eller delvis Standsning af Undervisningen.

Nødvendigheden af at erhverve en passende og godt beliggende Grund til derpaa at opføre en ny Bygning for Lærestalten var nu traadt kraftig frem, og det laa nær at søge en saadan i det nye Voldkvarter. Ved Boulevarden mellem Nørregade og Vestergade op til det paatænkte Parkanlæg (den senere Ørstedspark) paavistes en 6174 Kvadratalen stor Grund, tilhørende Kjøbenhavns Kommune, som denne efter derom gjort Forespørgsel var villig til at sælge til 18 à 20 Kr. pr. Kvadratalen, eftersom Fordringerne vilde blive stillede med Hensyn til Opfyldning, paa Betingelse af, at Svar gaves inden den 23de Marts 1876. Da Komiteen fandt denne Plads heldig beliggende, saavel hvad Nærheden ved Universitetet og det kemiske Laboratorium angik, som ogsaa af Hensyn til Omgivelserne, foreslog den derfor, at denne Grund kjøbtes, og at det overdroges en Arkitekt, under Samarbejde med Lærestaltens Bestyrelse, at udarbejde Tegninger og Overslag til Bebyggelse af denne Grund paa en saadan Maade, at Lærestalten derved erholdt et Lokale, der ikke alene nu, men for en lang Tid kunde fyldestgøre de Fordringer, som i denne Henseende kunde og burde stilles.

Til denne Betænkning sluttede sig nogle særskilte Udtalelser af Kvæstor. Denne bemærkede først, at han kunde slutte sig til Kommissionsflertallets Bemærkninger om, at naar Nødvendigheden bød, at Lærestalten flyttedes fra dens nuværende heldige Beliggenhed tæt ved Universitetet, maatte den Byggeplads, der søgtes, være saa nær som mulig ved dette og ikke for langt fjærnet fra Universitetets kemiske Laboratorium, og desuden ligge paa et roligt Sted, hvor der var tilstrækkelig Lys og Luft og om mulig fast Grund. Den nævnte Plads laa saa nær ved Universitetet, som det var muligt at opnaa paa Fæstningsterænet, og den var baade lys og luftig, forudsat at det paatænkte Parkanlæg i Fremtiden bibeholdtes. Den maatte ogsaa siges at ligge paa et nogenlunde roligt Strøg, hvortil bemeldte Anlæg vilde bidrage; men da den vilde blive omringet af 3 brolagte Gader, hvoraf Boulevarden maatte ventes at blive stærkere befærdet, vilde Lokalerne dog næppe blive saa rolige som i den nuværende Bygning, skjönt derfra oftere var blevet klaget over Larm og Rystelse. Hvad der dog især — set fra den økonomiske Side — forekom Kvæstor uheldigt, var, at kun en ganske ubetydelig Del af Pladsen var fast Grund. Største Delen var dels opfyldt, dels endnu en Grav, som maatte opfyldes. Der maatte altsaa anvendes en meget betydelig Bekostning paa Pilotering, hvilket i høj Grad vilde fordyre Grundstykket, naar det skulde med fuldkommen Sikkerhed blive istand til at bære en stor Bygning, hvad Sagkyndige forevrigt ikke tvivlede om, at den kunde blive istand til.

Det var højest uheldigt, at det Areal af 20000 Kvadratalen, som Universitetet ejede bag den botaniske Have ud imod Farimagsgade og det paatænkte nye Torv ved Sølvgadens Forlængelse, og som kun maatte anvendes i videnskabelige Øjemed, laa saa langt borte, at det ikke vilde kunne bruges af den stærkt besøgte Lærestalt. Ellers kunde man være fri for i dyre Domme at købe Grund, og her var Plads baade for Anstalten og til et nyt mineralogisk Museum, som sikkert før eller senere vilde blive opført, og desuagtet vilde der kunne reserveres den botaniske Have et lille Jordstykke til fremtidig Brug. Vel laa

den her omtalte Plads noget lavt og var for en Del opfyldt, men der kunde dog næppe være Tvivl om, at den, i alt Fald med nogen Bekostning, maatte kunne blive tjenlig til Byggegrund.

Noget nærmere ved Nørregade og fortrinlig skikket til Bebyggelse var den 10000 Kvadratalen store Plads paa Hjørnet af Farimagsgade og Gothersgade, som efter den seneste Bestemmelse var bleven indlemmet i botanisk Have og udenfor Systemet anvendtes til nordamerikansk Arboret. Opmærksomheden skulde kun henledes paa dette Areal for det Tilfælde, at ingen nærmere og roligere Plads kunde faaes for en nogenlunde rimelig Pris. Haven maatte eventuelt have Erstatning for denne Grund i en Del af de foran nævnte 20000 Kvadratalen.

Holdt man sig imidlertid til den af Kommissionen udsete Grund, troede Kvæstor ikke, at den burde kjøbes, før der var forsøgt et Magelæg med Kommunen om at modtage som Vederlag en passende Del af de 20000 Kvadratalen ved Sølygadens Forlængelse, under Forbehold af Lovgivningsmagtens Samtykke til, at Servituten om den indskrænkede Benyttelse overførtes herfra til den ny erhvervede Plads, forudsat, at denne Servitut ikke med Rigsdagens og Kommunens Billigelse helt kunde hæves, hvilket selvfølgelig vilde være overmaade heldigt for Universitetet, men hvilket der næppe var Udsigt til at opnaa.

Hvilket Grundstykke der end valgtes, burde det formentlig være saa stort, at Bygningerne i Fremtiden kunde udvides, hvis det maatte vise sig nødvendigt, og det, enten der opførtes en stor samlet Bygning eller 2 à 3 mindre, som i Tiden kunde udvides efter de forskjellige Videnskabers Behov. Endnu burde tilføjes, at det vel vilde have sine Fordele, om der, saaledes som foran antydtes, blev Boliger for de 2 Lærere i Fysik og Kemi, samt en Inspektørbolig, men at det dog, efter hvad Kvæstor forment, ikke kunde anses for ligefrem nødvendigt, navnlig for de to Lærerboligers Vedkommende.

De sidste anførte Udtalelser af Kvæstor om Embedsboligerne bleve imødegaaede i en samtidig indsendt Skrivelse fra Læreanstaltens Bestyrelse. Det anførtes heri, at forsaavidt Kvæstor, uagtet han indrømmede det Ønskelige i, at Bestyrerne af Samlingerne og Inspektøren havde Bolig paa Læreanstalten, dog ikke kunde tiltræde den Del af Kommissionens Indstilling, hvori dette Punkt berørtes, havde han formentlig foregrebet Sagen, idet denne Del af Spørgsmaalet endnu ikke forelaa til Afgjørelse. Talen var for Tiden om Erhvervelsen af en Grund til Opførelsen af en ny polyteknisk Læreanstalt, der kunde være rummelig nok til i en længere Fremtid ikke at behøve væsentlige Udvidelse; men Kommissionen havde dog hele Tiden haft for Øje, at Grunden ikke maatte beregnes saa knapt, at fremtidige Udvidelser bleve umulige. Gik man ud herfra, vilde Spørgsmaalet om Boligerne kun faae en forsvindende Betydning med Hensyn til Grundens Størrelse, og det var formentlig først paa et senere Stadium, at dette Spørgsmaal blev at afgjøre. Kommissionens Flertal havde heller ikke indladt sig paa en Begrundelse af Embedsboligernes Gavnlighed, og det var kun Kvæstors Votum, der fremkaldte en saadan.

De Grunde, der havde bevæget Bestyrelsen til at udtale Ønsket om saadanne Embedsboliger, laa maaske noget fjærnt fra Kvæstors Betragtning, skjønt han jo erkjendte Ønskeligheden; men Grundene vare dog vistnok saa gode, at man ikke burde mistvivle om at opnaa den nødvendige Bevilling i dette Øjemed. For det Første maatte det naturligvis være magtpaaliggende for Staten, at saa kost-

bare Indretninger, som de her omtalte, bevaredes saa godt som muligt, men dette kunde kun ske, naar de vare under et stadigt og kyndigt Tilsyn, hvilket ikke opnaaedes, naar Tilsynet den største Del af Dagen var overladt til en Karl, som, hvor dygtig han ogsaa kunde være, dog ikke kunde gjøre Fyldest i alle forekommende Tilfælde, da han manglede Indsigt i de forskjellige Gjenstandes Værdi og Betydning. I Tilfælde af Ildebrand kunde Bestyreren, naar han boede paa Stedet, sørge for, at først og fremmest det blev reddet, som det vilde være vanskeligst, om ikke umuligt, at erstatte, ligesom ogsaa at de mest brandfarlige Gjenstande først bleve fjærnedede; boede han der ikke, kunde det Hele være ødelagt, uden at han endog var bleven underrettet om Ildebranden. Samlingerne besøgte af unge Studerende, dels for at anstille et eller andet Forsøg eller gjøre sig bekendte med Instrumenter; men det var klart, at det ved saadanne Besøg var af Vigtighed, at der var et kyndigt Tilsyn, som Karlen ikke kunde præstere og Bestyreren kun, naar han hvert Øjeblik kunde komme tilstede, det vil sige, naar han boede der. Var der noget, som ønskedes udlaant, var det dog ønskeligt, at den ansvarhavende Bestyrer kunde afgjøre, hvorvidt Udlaanet kunde ske, da det kun var ham, der vidste, hvad der i den nærmeste Fremtid skulde benyttes til Undersøgelser eller i Gang værende Undersøgelser. At lade Assistenten have Bolig ved Samlingen vilde vel som oftest være bedre end at betro den til Karlen; men da Assistenten jævnlig var ung og uerfaren, var det dog langtfra betryggende.

De selv samme Grunde, der talte for at lade Bestyrerne bo ved Samlingerne, fordrede ogsaa og maaske endnu stærkere, at Inspektøren maatte bo paa Lærestalten for at kunne føre Tilsyn med Betjentene, med de unge Studerende og med det hele kostbare Inventarium. Der var dernæst en ganske anden Art af Grunde, som talte for, at Bestyreren burde have Bolig ved den af ham bestyrede Samling (eller Laboratorium), nemlig af Hensyn til det Udbytte for Videnskaben og Undervisningen, som Samlingen kunde bringes til at give. De experimentale Fremgangsmaader vare af meget forskjellig Art. Undertiden kunde man opnaa et Resultat ved at stille Apparatet sammen og derpaa anstille et Forsøg, foretage en Modifikation, atter anstille et Forsøg og saaledes blive ved, og i saadanne Tilfælde var det ganske vist ligegyldigt, om man boede paa Stedet eller ej. Men i mange Tilfælde strakte Forsøget sig over et længere Tidsrum, Apparatet vedblev at være i Virksomhed, og der fordredes kun en Iagttagelse engang imellem under saa forskjellige (eller saa ensartede) Forhold som muligt, samt Tilsyn med, at Virksomheden fortsattes uforstyrret. Ofte maatte man for at anstille et brugbart Forsøg oppebie en eller anden Omstændighed, f. Ex. en Udjævning af Varmegraden, et vist Lufttryk, Tilendebringelsen af en vis Operation, som tog Tid; man kunde være nødt til at vente, til Solen viste sig, eller til Nattens Stilhed var indtraadt osv. Boede man da, om end ikke meget fjærnt, dog i Afstand fra det Sted, hvor Forsøget anstilledes, kunde man paa mange Maader blive forhindret i at benytte det rette Tidspunkt, og man fristedes kun lidet til at forsøge derpaa, da det rette Tidspunkt til Foretagelsen maaske, naar han kom tilstede, endnu længe kunde lade vente paa sig, eller ogsaa kunde være gaaet forbi. Alle saadanne Forsøg kunde man næsten ikke tænke paa at anstille, naar man ikke boede paa Stedet. Der var saa mange administrative Forretninger, som paahvilede en Professor, at det kunde være meget tillokkende og forfriskende

mellem disse at indskyde et og andet Forsøg eller deslige, men det kunde ikke ske udenfor Stedet, hvor man boede; ofte kunde man ved Forsøget have Brug for Bøger, men man kunde ikke flytte sit Bibliothek hen i Samlingen. Boede man paa Stedet, kunde man ogsaa, som alt bemærket, let føre Tilsyn med de Studerendes Arbejder, og derfor tillade en langt friere og mere udstrakt Benyttelse af Samlingen end ellers, naar Tilsynet maatte overlades til en Underordnet. For Bestyrelsen stod det derfor klart, at baade det videnskabelige Udbytte og Undervisningen vilde vinde betydeligt ved, at Bestyreren fik Bolig paa Stedet. Og dette var næsten ogsaa overalt i Europa en anerkjendt Sandhed, ligesom man ogsaa for det Meste havde gennemført det samme Princip herhjemme. Ved Samlingen paa Rosenborg, ved den oldnordiske og ethnografiske Samling og det meteorologiske Institut var der Boliger for Bestyreren eller for nogle af de ved disse Instituter ansatte Videnskabsmænd; Universitetets kemiske, mineralogiske og zoologiske Professorer havde Boliger ved de af dem bestyrede Institutioner og Professor astronomiæ havde Bolig paa Observatoriet, hvor der endog tillige var Bolig for en Assistent, saa at det var tydeligt nok, at det Ønskelige i denne Ordning havde været anerkjendt.

For det foreliggende Tilfælde skulde Bestyrelsen endnu gjøre opmærksom paa, at hvis det for Fremtiden skulde vise sig nødvendigt at udvide den eventuelle nye polytekniske Lærestalt, kunde man, naar Nøden absolut krævede det, eller som en midlertidig Forholdsregel, forholdsvis let opnaa en Udvidelse ved at inddrage Embødsboligerne, naar saadanne vare indrettede, saaledes som det var sket ved H. C. Ørsteds Død, da hans Bolig blev tagen i Brug af Anstalten, der uden denne Udvej allerede for tyve Aar siden vilde have manglet den fornødne Plads.

Til Slutning bemærkedes, at det formentlig vilde fremgaa af den givne Argumentation, at her slet ikke behøvede at være Tale om Friboliger, men at Øjemedet fuldstændigt vilde blive naaet, om ogsaa Bestyrerne kom til at betale sædvanlig Leje.

Imidlertid blev den i Kvæstors Separatvotum paapegede Byggegrund nu ogsaa fra selve Lærestaltens Side bragt i Forslag som den ønskeligste, idet Ministeriet under 9. November 1875 modtog en Meddelelse om, at Lærestaltens Bestyrelse paa et afholdt Møde havde uden nogen Modbemærkning vedtaget at foreslaa, at den paatænkte nye Bygning for Lærestalten opførtes i det vestlige Hjørne af den botaniske Have, under Forudsætning af, at det sammesteds reservede Areal af 10000 \square Alen kunde overlades til Lærestalten, for at dennes Bygninger kunde lægges ind i nogen Afstand fra de tilstødende stærkt befærdede Gader.

Ministeriet sluttede sig til dette Forslag, idet det derefter gav Bestyrelsen Paalæg om at lade udarbejde Planer og Overslag til Opførelsen af en ny polyteknisk Lærestalt paa det i Bestyrelsens sidste Skrivelse udpegede Terræn.

Under 17. December indsendte Bestyrelsen Tegning og Overslag til Ministeriet med den Udtalelse, at skjønt den maatte anerkjende den Omsigt og Dygtighed, hvormed Planerne i saa kort Tid (omtrent en Maaned) vare udarbejdede af Arkitekt Gnutzmann, vilde det dog blive nødvendigt at foretage flere Forandringer i Bygningens Indretning. Tiden tillod imidlertid ikke at gennemgaa hele Planen saa nøjagtig, at der kunde forelægges Tegninger, som ganske kunde følges under Op-

førelsen; men Bestyrelsen fandt saa meget ringere Betænelighed herved, som der ved de Forandringer, der kunde blive at foretage, ikke vilde blive Spørgsmaal om nogen forøget Udgift, og den indstillede derfor, at Overslagssummen 644000 Kr. maatte søges bevilget.

For at skaffe sig Sikkerhed for, at Bygningen virkelig kunde lade sig opføre for den paaregnede Sum, lod Ministeriet Tegninger og Overslag underkaste et sagkyndigt Skjøn; efter dette vilde Bygningen kunne opføres for 615500 Kr., hvortil maatte lægges et Beløb til Udgifter til den nødvendige Kontrol, til Honorar for Arkitekten og til en Konduktør.

Det Rigsdagen forelagte Lovforslag gik derfor ud paa en Bevilling af 640000 Kr. til Opførelse af en Bygning for den polytekniske Lærestalt paa den nye botaniske Haves Grund, samt at Lærestaltens Kapitalformue og de to af den hidtil benyttede Gaarde i St. Peders Stræde og Studiestræde derefter overgik til Statskassen.

I Anmærkningerne til Lovforslaget blev den stadig voxende Frekvens ved Lærestalten omtalt, og til Oplysning herom blev der tillige anført en Oversigt over Antallet af nye Examinander, som aarlig vare komne til i de snart forløbne 5 Decennier:

fra 1829—38	97
- 1839—48	92
- 1849—58	195
- 1859—68	177
- 1869—75 (7 Aar) 223, hvilket for 10 Aar til 1878 vilde give	319

De forskjellige Lokalers Mangler bleve fremhævede: Ved Tegnestuerne deres daarlige Beskaffenhed og den i Forhold til Besøget særdeles ringe Plads. Den fysiske Samling havde vel nogenlunde Plads til Instrumenternes Opstilling, men der savnedes ganske Arbejdsrum til Forsøg m. m. I Laboratoriet udførtes, for at bøde paa Plads, de præparative og analytiske Arbejder i samme Lokaler; baade disse og ligeledes de kvalitative og de kvantitative Arbejder burde have særskilte Lokaler. Auditorierne vare for smaa og ikke tilstede i tilstrækkeligt Antal. Med Hensyn til de foreslaaede Boliger bemærkedes, at de 3 Betjente ogsaa nu havde Bolig paa Lærestalten (i Kjælderen); og ligesom det var nødvendigt, at de vedbleve at have Bolig der, saaledes var det ogsaa, for at et omhyggeligt Tilsyn kunde iværksættes, nødvendigt, at Inspektøren havde Bolig paa Anstalten. Det vilde derhos være i Videnskabens Interesse, at Lærerne i Fysik og Kemi, hvis videnskabelige Undersøgelser udførtes paa Lærestalten, fik Bolig der; dog var der gaaet ud fra, at der for Lærerboligerne betaltes en i Forhold til Størrelsen passende Leje. Ved disse sidste Boliger opnaaedes ogsaa den Fordel, at hvis Frekvensen vedblev at tiltage, kunde de i Tiden inddrages til Benyttelse for Lærestalten selv, og derved en bekostelig Udvidelse undgaaes.

Det Fladerum, som det ansaaes for rigtigt at kræve til de forskjellige Lokaler i en ny Lærestalt, og der var lagt til Grund for Arkitektens Planer og Beregninger, var følgende:

Tegnelokale	2200	Kvadratalen.
Fysisk Samling	1000	—
At overføre...	3200	Kvadratalen.

	Overført...	3200	Kvadratalen.
Kemisk Laboratorium		1200	—
Lokale til Opbevaring af Landmaalingsinstru-			
menter		50	—
Den teknologiske Samling		120	—
Lokale til Docenten i teknisk Kemi		150	—
Modelsamlingen		750	—
Kontor- og Bestyrelseslokaler.....		200	—
Bibliothek og Samlinger til deskriptiv			
Geometri.....		100	—
Auditorier.....		1210	—
Lærerværelser		150	—
Bolig for Inspektøren		400	—
2 Lejeboliger for Lærere		1000	—
Samlingsværelse for de Studerende.....		80	—
	I alt...	8610	Kvadratalen.

foruden Kjælderrum, hvori Boliger til de 3 Betjente m. m.

Ifølge en til Sammenligning udført Opgjørelse over, hvad man havde beregnet som det for Øjeblikket Nødvendige, blev Fladerummet 6677 Kvadratalen, hvori de to Lærerboliger ikke vare medregnede. Læreanstaltens Lokale maatte nødvendigvis erholde en saadan Udvidelse, at det blev muligt i dette at opfylde Videnskabens betydelig fremskredne Krav, ligesom ved Siden deraf at have Blikket henvendt paa, hvilke Fordringer den hidtil stadig stigende Frekvens gjorde til et saa stort Byggeforetagende ogsaa for Fremtidens Vedkommende.

Ministeriet fandt sig dernæst foranlediget til at give et Overblik over Læreanstaltens Historie i de siden dens Oprettelse forløbne Aar.

Et i 1827 fra daværende Professor ved Kunstakademiet Ursin indgivet Forslag om Oprettelsen af en Haandværkerskole gav den forrige Universitetsdirektion Anledning til at nedsætte en Komité til at afgive Betænkning over samme. Komiteen udtalte sig for en Anstalt af et videre Omfang, sat i Forbindelse med Universitetet, og beregnet paa at give en saadan højere Dannelse og Indsigt, at de, som udgik fra den, vare eller kunde gjøre sig brugbare til alle Foretagender, hvorved man gjør Anvendelse af Naturens Kræfter og Frembringelser saavel i Statstjenesten som i den større borgerlige Industri. Som Undervisningsgjenstande foresloges Mathematik, Kemi, almindelig Naturlære, Maskinlære, Teknologi, Mineralogi og Kemiens Anvendelse i Mineralogien, Zoologi, Botanik og Tegning. To Examina maatte indrettes, en for Kandidater i Mekanik og en for Kandidater i de anvendte Naturvidenskaber. 9 Lærere og en Værkstedforstander vilde kunne lede Undervisningen. Som Hjælpemiddel krævedes en fysisk Instrumentsamling, to kemiske Laboratorier, en Samling Maskinmodeller og en Samling af Varer og Produkter. En Forbindelse med Universitetet antoges at ville føre til ikke nanselige Besparelser, idet Lokale for Anstalten kunde skaffes i to Professorgaarde; Instrumentsamlingen kunde være fælles, og Universitetsauditoriet i Studiestræde kunde benyttes af Læreanstalten. Lokalets Indretning ansloges til 12000 Kr. og den aarlige Udgift til 20000 Kr. Ved kongelig Resolution af 19. Juli 1828 bifaldtes disse Grundtræk til en Plan for en polyteknisk Læreanstalt i Forbindelse med Universitetet. Den senere udarbejdede

detaillerede Plan viste imidlertid, at der behøvedes 34000 Kr. en Gang for alle og et aarligt Tilskud af 20400 Kr. Dette blev bifaldet ved allerhøjeste Resolution af 27. Januar 1829, og samtidig hermed den fremlagte provisoriske Plan for Lærestalten. Under 21. Februar 1829 beskikkedes Lærerpersonalet og sammensattes Bestyrelsen. Under 5. Juni 1829 approberedes det under 9de s. M. bekjendtgjorte provisoriske Reglement for Lærestalten, ligesom under 14. Juni næstefter de nødvendige specielle Reglementer. Bygningsarbejderne sattes i Gang, og den 5. November s. A. indviedes Lærestalten, hvor Undervisningen strax traadte i Virksomhed.

Ved allerhøjeste Resolution af 22. Oktober 1831 bifaldtes adskillige Forandringer i det provisoriske Reglement. Studietiden udvidedes til 2½ Aar. Bestemmelser toges om Tegningens Betydning som Fag; Værkstedundervisning indførtes, hvorved unge Mennesker, som vilde uddanne sig til Haandværkere, i Løbet af 4 Aar kunde lære alt, hvad der henhører til Smedning, Filing, Drejning i Træ og Metal og Snedkerarbejde, og derhos erhverve sig en betydelig Færdighed i Tegning. Værkstedundervisningen fik i 1833 en betydelig Udvidelse, da det privat oprettede Institut for Metalarbejdere forenedes med Lærestalten. I 1838 afskaffedes den Præliminærexamen, som afholdtes ved Lærestalten, og det paalagdes alle, som ikke vare Studenter eller Officerer, og som ønskede Optagelse paa Lærestalten, at underkaste sig den ved Bekjendtgjørelse af 14. September 1838 oprettede almindelige Forberedelsesexamen ved Universitetet, hvorhos det ved kgl. Resolution af 25. Januar 1839 bestemtes, at Alle forinden Optagelsen skulde underkaste sig en Tillægsexamen i Mathematik ved Anstalten. Under 4. Juni 1847 indførtes et særligt matematisk Kursus for Kandidater, der agtede at tage Examen i anvendt Naturvidenskab.

Fra denne ringe Begyndelse og med de ovennævnte Modifikationer i den oprindelige Plan skred Lærestaltens Virksomhed stadigt voxende fremad med et aarligt Tilskud af 22800 Kr., hvoraf Statskassen tilskød de 13200 Kr.; men i 1847 gjorde Trangen til Udvidelse sig i alle Retninger gjældende. Lærestalten var fra et Forsøg gaaet over til at være et Institut, hvis Gavnlighed eller rettere Nødvendighed var godtgjort. Der var ingen Gren af dens Virksomhed, som ikke af Mangel paa Plads hindredes i at udrette, hvad den burde. Det var kun ved forøgede Anstrængelser af Lærerne, at den udvidede Virksomhed vedligeholdtes. Bestyrelsen indgik derfor i 1847 med Forslag til Universitetet om Tilvejebringelse af de til en udvidet Virksomhed fornødne Midler. Der behøvedes et Tilskud en Gang for alle til Byggeføretagender og en Forøgelse af det aarlige Tilskud. I Betragtning af Anstaltens hele praktiske Retning og Virksomhed, der fornemmelig var henvendt paa Industrien og dermed i Forbindelse staaende Anliggender, og da intet af de under Direktionens Omraade hørende separate Fonds, nemlig Universitetet, Kommunitetet eller det lærde Skolevæsen, kunde afse Noget, henvendte Universitetsdirektionen, som var enig med Bestyrelsen om Nødvendigheden af de stillede Forslag, sig om et Bidrag af Statskassen til Finansdeputationen. Denne nægtede imidlertid at lade Statskassen yde Bidrag, men henviste til Sorø Akademi som det Fond, hvoraf Midlerne lettest kunde faaes. Da Universitetsdirektionen i 1848 ophævedes, og Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet traadte i dens Sted, gjenoptoges Sagen vel strax af dette, men blev

ved det i November samme Aar indtraadte Ministerskifte igjen foreløbig stillet i Bero.

Bestyrelsen lod sig imidlertid ikke trætte i sine Bestræbelser for at udvide Læreanstaltens Virksomhed, idet den i 1849 fremkom med et Forslag om Udvidelse af Undervisningen, uafhængigt af en samtidig Gjennemførelse af Byggefretagender. Det var navnlig Trangen til videnskabelig Undervisning i Agerdyrkning og til Uddannelsen af Civilingeniører, der med hver Dag blev større. Ministeriet gik kun i det første af disse Punkter ind paa Forslaget, og Undervisningen i Landøkonomi aabnedes derefter i Oktober 1849. Undervisningen i Ingeniørfagene traadte derimod først i Virksomhed i 1857, da ved en privat Foranstaltning de nødvendige Midler til Honorar for en Lærer i disse Fag vare tilvejebragte, og samtidig, nemlig under 28. November 1857, bifaldt Ministeriet Indretningen af en Examen for Civilingeniører. Ved Lønningsloven af 12. Januar 1858 bevilgedes efter Rigsdagens Initiativ det ommeldte Honorar med 1200 Kr.

I Mellemtiden havde en i 1851 nedsat kombineret Kommission forhandlet Spørgsmaalet om den polytekniske Læreanstalts fremtidige Stilling og Indretning, og om Ordningen af saavel den højere matematisk-videnskabelige som af den almindelige teknisk-industrielle Undervisning. Disse meget vidtløftige Forhandlinger førte ikke til noget praktisk Resultat; men Sagen faldt hen af sig selv, uden at Ministeriet efter Beskaffenheden af de Betænkninger, som modtoges fra de andre i Sagen interesserede Ministerier, fandt Anledning til paany at bringe Sagen under Forhandling, hvorimod Undervisningen i de enkelte Fagretninger efterhaanden ordnedes af de forskjellige Ministerier hvert for sig uden indbyrdes Samvirken.

Efterat i Aaret 1859 Institutet for Metalarbejdere var bleven adskilt fra Læreanstalten og heulagt under det tekniske Institut, hvoraf fulgte, at Værkstedundervisningen ved Læreanstalten ophørte fra 1. April 1860, samt efterat den landøkonomiske Undervisning ligeledes i 1859 var overgaaet til Landbohøjskolen, og efterat der endelig paa Finansloven for 1860—61 var optaget Forslag til et saavel i Form som i Indhold forandret Budget for Læreanstalten, bygget i mange Retninger paa Forudsætninger, hvortil Læreanstaltens oprindelige Plan ikke længere svarede, foranledigede dette Bestyrelsen til 1859 at tilstille Ministeriet Forslag til en ny Plan for Anstalten til Afløsning af det ældre i 1829 som provisorisk fastsatte Reglement. Da Planen, forsaavidt den berørte Læreanstaltens Indtægter og Udgifter, var tagen til Følge ved Finansloven for 1860—61, indstilledes Planen til allerhøjeste Approbation, som meddeltes under 22. Juli 1860. De væsentligste Forandringer i det Bestaaende vare, at der optoges et nyt Hovedfag, nemlig Vand-, Vej- og Jærnbanebygning, at Modelsamlingen indlemmedes blandt Læreanstaltens videnskabelige Samlinger og Apparater, at Studietiden forlængedes, og at Betalingen for Adgang til Læreanstalten forhøjedes. Under 22. August s. A. udfærdigede Ministeriet derpaa et Reglement for Læreanstalten, som i det Væsentlige endnu stod ved Magt, dog med flere siden tilføjede Modifikationer. Saaledes var i 1865 Undervisningens Omfang bleven udvidet med Foredrag over Opvarmning, Ventilation, Tilledning og Afledning af Vand, og Læreanstaltens Bibliothek var blevet indlemmet i Universitetsbibliotheket. I 1872 var indrettet en 4de Examen for examinerede Kemikere. Flere Fripladser vare oprettede, nemlig ved Finansloven for 1875—76, og til aarlige

Understøttelser var bevilget 8 Stipendier à 300 Kr. for polytekniske Examinander, som ikke vare Studenter, samt 3000 Kr. til at give trængende og dygtige Examinander fri Undervisning og til Betaling for Prøvelse af deres Opmaalinger og Nivellementsarbejder.

I Motiverne til Lovforslaget bemærkedes endvidere, at forsaavidt dette gik ud paa, at Universitetet skulle afstaa den fornødne Byggegrund, vilde det være lidet forsvarligt at forøge Udgiften med den betydelige Sum, som krævedes til Indkjøbet af Grunde, naar Universitetet, som drog en saa væsentlig indirekte Nytte af Læreanstalten, og som hidtil havde staaet og stadigt var blevet sat i nærmere og inderligere Forbindelse med Anstalten — senest ved Bestemmelsen i Lønningsloven om, at Lærere, der ansattes ved Universitetet, skulde være pligtige at docere ved Læreanstalten — utvivlsomt kunde afgive Grunden; uden mindste Afbræk for den botaniske Have. Allerede tidligere havde man været betænkt paa i Havens Hjørne mod Gothersgade og Farimagsvæjen at reservere et Areal til Byggeplads. Vel blev det bestemt, at dette Areal skulde indlemmes i Haven, og paa samme var nu væsentlig anbragt det amerikanske Arboret; men denne Bestemmelse var næppe tagen af Hensyn til at skaffe Haven et forøget Terræn, og den vilde i alt Fald ikke nu kunne paaberaabes, hvor der var Spørgsmaal om at anvende Grunden i bestemt, almenvistigt Øjemed og derved bespare det betydelige Beløb, som Indkjøbet af en passende Grund ellers vilde udkræve. Ministeriet tvivlede ikke om, at det amerikanske Arboret uden Vanskelighed vilde kunne finde en passende Plads i Haven, hvis Størrelse gik langt ud over Universitetets nærmeste Behov. Vel maatte Ministeriet erkjende, at det havde været ønskeligere, saavel for de Studerende som for Docenterne, om Grunden havde været beliggende i mere umiddelbar Nærhed ved Universitetet og dettes kemiske Laboratorium, men ligesom dette Hensyn maatte vige overfor Hensynet til den forøgede Udgift, saaledes var Afstanden paa den anden Side ikke større, end at Ulempen derved i Forhold til det meget, der iøvrigt vandtes, maatte anses for ubetydelig.

Ifølge Planen vilde c. 10000 □ Alen blive at udlægge til Byggegrunden, medens Kommissionen havde tænkt sig et Areal af 6000 □ Alen som tilstrækkeligt. Denne Forskjel hidrørte fra, at Bestyrelsen havde fundet det nødvendigt at lægge Bygningen i nogen Afstand fra den stærkt befærdede Gothersgade.

Hvad endelig Udgiften angik, maatte der til det ovenfor nævnte Beløb, for hvilket Bygningen med Inventarium kunde skaffes tilveje, nemlig 615500 Kr., endnu lægges et Beløb, som ikke turde anslaaes ringere end til 24500 Kr., til Udgifter ved Kontrollen under Opførelsen, til Honorar for Arkitekten for de allerede foreliggende Tegninger og for nye Tegninger, nemlig 3 pCt. af Overslagssummen, samt til en Konduktor. Udgiften vilde saaledes i det Hele andrage 640000 Kr.

Denne Udgift maatte efter Ministeriets Formening, naar Universitetet, som forudsat, ydede sit ikke ringe Bidrag ved Afgivelse af Byggegrunden, afholdes af Staten, mod at Læreanstaltens Kapitalformue og de af den for Tiden benyttede Ejendomme overgik til Staten. Det vilde nemlig ikke kunne nægtes, at hvor stor videnskabelig Betydning Læreanstalten end havde, saa var dog dens Virksomhed fornemmelig knyttet til Udviklingen af Folkets praktiske Evner og Kræfter; og det var væsentlig de tekniske og industrielle Virksomheder, som høstede

Nytte af dens Undervisning. Om Læreanstaltens Betydning for Samfundet vidnede det stødse stigende Antal af Elever og Deltagere i Undervisningen, og ikke mindre den hurtige Udvikling, som dette Institut havde gennemgaaet i henved 50 Aar, og som var en naturlig Følge af det samtidig overalt foregaaede stærke Opsving i Naturvidenskaberne og i den praktiske Anvendelse af disse. Det maatte derfor nærmest være Statens Opgave at skaffe de Midler tilveje, som vare nødvendige for at sætte Læreanstalten istand til at følge med Videnskabens Fremskridt. Men idet det paa samme Tid var naturligt, at Anstaltens Formue gik over til Staten, laa deri ogsaa som nødvendig Forudsætning, at Statskassen fremtidig maatte afholde Udgifterne til Anstaltens Opretholdelse.

Det tilføjedes endnu, at Læreanstaltens Kapitalformue ved Slutningen af Finansaaret 1874—75 udgjorde 263559 Kr. 81 Ø.

Lovforslaget blev forelagt Rigsdagen, og kom i Begyndelsen af 1876 til 1ste Behandling i Folketinget, hvorefter det blev henvist til Finansudvalget, men kom ikke til nogen yderligere Behandling i Tinget.

Efterat Ministeriet allerede under Rigsdagssessionen, i Anledning af de i Tinget faldne Udtalelser, havde forlangt Oplysning om, hvorvidt Ejendommen Nr. 4 i Studiestræde kunde erholdes tilkøbs, og til hvilken Pris, begjærede det under 2. Maj 1876, i Henhold til en Skrivelse fra Finansudvalget, lige før Sessionens Slutning Bestyrelsens Ytringer, om det maatte antages muligt ved Grunderhvervelse fra de tilstødende Nabogrunde at vinde det til Bygnings Opførelse nødvendige Areal. I Skrivelse af 19. Juni s. A. oplyste Bestyrelsen, at Priserne paa de Nabogrunde, som kunde erhverves og i Forbindelse med Læreanstaltens egen Grund afgive det absolut nødvendige Areal, vare følgende:

Studiestræde Nr. 4.. . . .	65000 Kr.
— Nr. 8.	64000 —
St. Peders Stræde Nr. 17.	55000 —
Tilsammen.	184000 Kr.

Ved Erhvervelsen af disse Grunde vilde der blive tilvejebragt et disponibelt Areal af omtrent 6000 Kvadratalen og efter et af Arkitekt Gnudtzmann forfattet Overslag vilde Opførelsen af de nødvendige Bygninger, hvori der dog ikke blev Plads til de to Lærerboliger, koste c. 500000 Kr., og altsaa hele Udgiften blive 684000 Kr. Til Sammenligning blev der ligeledes gjort et Overslag over Udgifterne ved Opførelsen af en ny Bygning til Læreanstalten paa den af Kommissionen i sin Tid foreslaaede Grund ved Ahlefeldts Gade. Grunden, der var henved 6200 Kvadratalen stor, antoges at ville koste c. 124000 Kr., selve Bygningen 680000 Kr., hvori var indbefattet 68000 Kr. til særlig Fundering paa Grund af Terrænets Beskaffenhed, saa at Udgiften blev 804000 Kr., hvorfra dog maatte drages Værdien af Læreanstaltens Ejendomme c. 160000 Kr., hvilket altsaa reducerede Udgiften til 644000 Kr. Naar den foreslaaede Plan at bygge i botanisk Have medtoges, vilde Omkostningerne ved de tre Projekter altsaa stille sig saaledes:

1. Udvidelse af det Gamle	684000 Kr.
2. Ahlefeldtsgade	644000 —
3. Botanisk Have (efter Fradrag af Værdien af Læreanstaltens Ejendomme 160000 Kr.)	480000 —

Ved den første Plan var man gaaet ud fra, at det blev nødvendigt at rive

de nuværende Bygninger ned, hvilket maaske kunde synes at være en temmelig radikal Fremgangsmaade; men der kunde i alt Fald næppe blive Spørgsmaal om at lade andet end Ydermurene af Lærestaltens Bygninger ud til Studiestræde og St. Peders Stræde staa, og dette kunde ikke ske uden nogen Forandring og Reparation ved dem, saa at man, uden at spare noget Betydeligt, vilde være bundet til de gamle Etagehøjder og hænges i den frie Disposition, idet det Gamle, som kom til at udgjøre en mindre Del af Komplexet, tildels vilde bestemme det Nye, som fik et større Omfang. Men ogsaa under denne Forudsætning vilde den gennemførte Plan have mange Mangler: de snævre Gader forhindrede at give Bygningerne og de enkelte Etager tilstrækkelig Højde, og i en Del af Bygningerne, der vare tænkte bestaaende af 4 sammenbyggede Fløje, vilde det være vanskeligt at faa tilstrækkeligt Lys; i det Hele taget vilde der blive saa mange Hindringer for Bygningens Indretning, at man bestemt kunde forudse, at den nye Bygning, om den ogsaa indeholdt Rum nok, vilde blive meget u hensigtsmæssig. Dog noget af det Uheldigste ved Planen var, at Bygningsarbejdet maatte udføres i tre Aar, i hvilken Tid Undervisningen vilde lide af mangfoldige Forstyrrelser, megen Skade og mange Omkostninger foraarsages de kostbare Samlinger ved gjentagne Flytninger til ganske raa Bygninger. Planen var ikke alene i pekuniær Henseende, men ogsaa i andre Henseender den uheldigste.

Den anden Plan stillede sig meget bedre. Grunden var begrænset af Voldgaden, Ahlefeldtsgade og Linnésgade, saa at der kunde faaes Lys fra de tre Sider, muligvis ogsaa fra den fjerde; de to sidstnævnte Gader vilde kun blive lidet befærdede, og der kunde gives Bygningerne en tilstrækkelig Højde.

Mod den sidste Plan var der intet Andet at indvende end den omtrent 10 Minuters Vej til Universitetet, en Ulempe, der vistnok væsentlig kunde haves ved en skjøn Fordeling af Undervisningstiden.

Da Planen til Opførelsen af en ny Bygning for Lærestalten paa den botaniske Haves Grund paa Grund af den korte Tid af omtrent en Maaned, der var bleven givet til dens Udarbejdelse, ikke var saa omhyggelig gennemarbejdet som ønskeligt, blev den i Sommeren 1876 nøje gennemgaaet, og efter Forhandlinger med Bestyrelsen og de Lærere, som bestyrede særegne Samlinger, eller hvis Undervisning fordrede egne Lokaler, foretog Arkitekt Gnutzmann de nødvendige Forandringer for at opnaa den tilsigtede mere hensigtsmæssige Beliggenhed og bedre Belysning for flere Lokalers Vedkommende. Dette skete, uden at det fik nogen videre Indflydelse paa Bygningens Udseende eller vilde foraarsage nogen som helst Forhøjelse i Overslaget.

Strax efter Rigsdagens Sammentræden i Oktober 1876 fremsatte Ministeriet igjen Lovforslaget om Lærestaltens Flytning i uforandret Affattelse i Folketinget, idet det tillige efter Bestyrelsens Forslag lod den nu foreliggende Plan omdele i autograferede Exemplarer blandt Rigsdagens Medlemmer. I Motiverne gav Ministeriet Oplysning om de tre forskjellige Bygningsoverslag og lod som Bilag aftrykke Lærestaltens Skrivelser af 19de og 29de Juni 1876, ved hvilken sidste Skrivelse Bestyrelsen havde indsendt et Rids med Grundplan af de eventuelle Nybygninger paa Anstaltens nuværende Grund. Ministeriet sluttede sig til de heri udtalte Betragtninger, hvorefter det maatte fastholde sit oprindelige Forslag om at bygge i botanisk Have, da Hensynet til Bekostningen i saa høj Grad talte for at vælge denne Beliggenhed frem for den paa Kommunens Byggegrund, og da et tilfredsstillende Resultat

ikke kunde opnaaes paa Lærestaltens nuværende Grund. Iøvrigt vare Motiverne til det forrige Lovforslag uforandret gjenoptagne.

I Folketinget nægtedes Forslaget Overgang til 2den Behandling, og hermed indtraadte en længere Standsning i Sagens Udvikling.

Under 11. Juni 1877 fandt Direktøren for Lærestalten, Professor Holten sig foranlediget til at tilstille Ministeriet en Skrivelse, hvori han udførlig imødegik forskellige ved 1ste Behandling af Forslaget fremkomne Udtalelser i Folketinget (navnlig fra Folketingsmand Th. Nielsen). Af denne Skrivelse, der for en Del naturligt kom til at bestaa i Gjentagelser af de ved tidligere Leiligheder fremsatte Betragtninger, skal Følgende her anføres:

Det var urigtigt, naar der taltes, som om Bestyrelsen gjerne vilde flytte langt bort fra Universitetet. Man havde kun paa Grund af Lærestaltens uheldige Beliggenhed søgt en ny Byggegrund, og efter den første Indstilling, nemlig fra Kommissionen, havde man søgt denne saa nær ved Universitetet som muligt, nemlig paa Hjørnet af Ahlefeldtsgade og Linnésgade. Ministeriet havde ikke villet gaa ind paa dette Forslag, dels af Hensyn til Grundens Kostbarhed, dels fordi den vilde kræve betydelige Funderingsarbejder. Senere havde det tillige vist sig, at det Rum, der under Kommissionens Forhandlinger af det bygningskyndige Medlem var opgivet som tilstrækkeligt til Skillerum, Trapper og Korridorer, ikke nær var det, saa at Pladsen dér vilde være bleven temmelig indskrænket. Om den derefter valgte Grund i botanisk Have bemærkedes, at Afstanden fra Universitetet, der iøvrigt knapt krævede 10 Minuters Gang, ikke havde videre Betydning for Lærerne, da de hver især holdt deres Forelæsninger paa et og samme Sted.

Naar det med Hensyn til Gadelarmen paa det nuværende Sted var indvendt, at man kunde bo i Studiestræde uden at generes af den, og at St. Peder Stræde var en død Gade, saa maatte bemærkes, at man i sin Bolig kunde taale megen Støj, som i et Auditorium blev utaalelig, fordi Foredraget, uden Overanstængelse af Stemmen, skulde høres tydeligt i enhver Krog af Lokalet, og det forhindredes ganske ved Vognrummel, Haandværkslarm og Udraabere. Ogsaa i St. Peders Stræde, hvor Direktøren i en lang Aarrække havde holdt Forelæsninger, var det kun undtagelsesvis, at Larm af Vogne ikke havde nødte ham til at standse en eller flere Gange i Foredraget. Ulempen ved Rysterne, som foraarsagedes af Vognene, viste sig deri, at det til Laboratoriet ved St. Peders Stræde hørende Værelse, hvor de fine Vejninger foregik, havde maattet flyttes ind til Gaarden, og endog der var man saa generet af Rysterne, at man maatte afbryde Vejningen, hver Gang en Vogn nærmede sig. Naar nemlig Vægten rystedes, medens den var i Bevægelse, vilde snart den Knivseg, hvorpaa den bevægede sig, blive forslidt, og Reparationen var kostbar. I Værelset til Gaarden led man paa den anden Side af Solen, hvad der var meget uheldigt, da Uligheden i Varmegraden gjorde Vejningen unøjagtig. I den fysiske Samling paa 1ste Sal ud til St. Peders Stræde var Forholdet endnu slettere, da Rysterne tiltog med Højden, og de fysiske Vejninger ofte fordrede langt større Nøjagtighed end de kemiske, f. Ex. ved Sammenligning af Normallodder. En anden Ulempe, Magnetnaalens Tiltrækning af Jærnet i Vognene, som ved tidligere Lejlighed var omtalt, vilde næppe forsvinde i de paatænkte Sidebygninger. Men ogsaa i andre Tilfælde var Paa-virkningen af Vognfærdselen fordærlig. Ved hele den Retning, som den ex-

perimentelle Videnskabs Udvikling havde taget, var Nødvendigheden af en fast Grund bleven mere og mere anerkjendt. Det var gaaet her ligesom i Astronomien, hvis Iagttagelser tidligere anstilledes paa høje Taarne, medens de nu, da disses Ryselser følte kjendeligt ved den langt større Nøjagtighed, man nu havde opnaaet i Observationerne, væsentligt foretoges fra lave Bygninger, som maatte ligge langt fra brolagte Gader, Jærnbaner o. s. v. Men vilde man anstille videnskabelige Forsøg, maatte det være efter en Methode, hvis Nøjagtighed Videnskabens Standpunkt kunde anerkjende, og nægtede man Videnskabsmanden Midlerne til at tilfredsstille disse Fordringer, var det det samme som at nægte ham at anstille videnskabelige Forsøg, Enkelte Forsøg, der ikke gjorde Fordring paa Nøjagtighed, kunde ganske vist endda anstilles; men det syntes kun lidet passende, at den eneste fysiske Samling, den polytekniske Læreanstalt og Universitetet vare i Besiddelse af, og som var vel udrustet med Instrumenter, var saaledes indrettet, at Beliggenheden i høj Grad besværliggjorde enhver nøjagtig Vejning og gjorde en nøjagtig Maaling umulig. Maal og Vægt vare Fysikens Sjel.

Da der i Folketinget syntes at være Tilbøjelighed til helt at forkaste den Del af Planen, der angik Indretningen af Embedsboliger og tillige af Lærerværelser, maatte med Hensyn til disse sidste dog bemærkes, at det formentlig vilde overskride det Anstændiges Grænse, om man vilde byde de Lærere, som kom nogle Minuter for tidligt, at vente paa Gaden, i Gaarden eller paa Gangene, indtil det Øjeblik kom, at de skulde betræde Kathedret. Det vilde kun føre til, at de kom for sent. Lærerne maatte ogsaa have et Sted, hvor de kunde henlægge de Bøger og Manuskripter, som de vilde bruge ved Forelæsningerne, et Sted, hvor de kunde tale med Elever, som ønskede Oplysning om Et og Andet etc. En Nægtelse af Bevillingen til Lærerværelserne vilde kun skade Ordenen og Undervisningen.

Boligerne til de tre Betjente, nemlig Portneren og Karlene ved det kemiske Laboratorium, havde ogsaa vakt Anstød i Tinget. Det var nu ikke vel tænkeligt, at Nogen vilde falde paa at holde en Portner, som ikke boede paa Stedet, saa hans Bolig vilde vel ikke blive nægtet. For de to andre Betjente, af hvilke den ene tillige var Bud, var Forholdet dog saaledes, at de skulde gjøre Tjeneste, naarsomhelst det forlangtes; hvis de ikke boede paa Stedet, maatte der da sendes Bud efter dem, og det vilde da være et Spørgsmaal, om man var saa heldig at finde dem hjemme. Desuden var det undgaaet Opmærksomheden, at Kjælderetagen gav rigelig Plads til de tre Betjentes Boliger, og at det Rum, de optog, ellers vilde staa ubenyttet.

Iuspektørens Bolig var af Bestyrelsen betegnet som nødvendig af Hensyn til det Tilsyn, der burde holdes med Inventarium, Økonomi, Elever og Betjente, hvorfor man maatte ønske, at han var saa meget tilstede som muligt; men det kunde kun forlanges, naar han boede paa Stedet. Var dette ikke Tilfældet, kunde man være sikker paa, at Forbrug af Gas og Brændsel, Beskadigelse af Inventariet og af Lokalerne vilde blive langt større, og det var ikke usandsynligt, at Udgifterne til hans Bolig vilde kunne dækkes af Besparelserne, ikke at tale om det Gode, der var ved at opretholde Orden og Ro.

Da det syntes, at den tidligere givne Begrundelse for Nødvendigheden af de to Lærerboliger ikke havde været tilstrækkelig, fandt Direktøren det nødvendigt at give en yderligere Udvikling af dette Punkt. De kostbare Samlinger,

som vare knyttede til Læreanstalten, burde selvfølgelig benyttes saa meget og med saa stort Udbytte som muligt. I Laboratoriet kunde dette ske i den ordinære Laboratorietid eller paa andre Tider, naar Bestyrelsen indrømmede de Studerende Adgang, hvilket lod sig gjøre, da de Redskaber, der benyttedes ved kemiske Arbejder, kun undtagelsesvis hvert for sig vare synderlig kostbare, og de mere kostbare Instrumenter ikke vare tilgængelige i det almindelige Lokale. Anderledes var det i den fysiske Samling, hvor det væsentlig var de mere kostbare Instrumenter, der arbejdedes med, fordi de andre ikke gave tilstrækkelig gode Resultater. Som Sagerne nu stod, var det kun enkelte bekjendte og betroede Personer, man turde lade arbejde i Samlingen, fordi man ikke kunde forde, at Assistenten bestandig skulde være tilstede der. Bestyreren kunde det ligesaa lidt, og noget kyndigt Tilsyn burde der dog være tilstede, naar der arbejdedes med Instrumenter, som havde en Værdi af flere tusinde Kroner. Boede Bestyreren paa Stedet, saa kunde og vilde han af og til se til de Studerende, som arbejdede i Samlingen, og han kunde da uden at paadrage sig et altfor stort Ansvar tillade langt flere at benytte den. En Bolig, navnlig til Læreren i Fysik, vilde derfor paa samme Tid sikre Samlingens Bevaring og gjøre den mere frugtbringende for de Studerende. Men Sagen kunde endnu betragtes fra en anden Side, nemlig med Henblik paa det videnskabelige Udbytte, der skulde opnaaes ved Forsøg. Af disse vare nogle saadanne, som krævede mange Rækker af enkelte Forsøg, der hvert for sig maatte anstilles uden Afbrydelse. Dertil hørte væsentlig de, der forstyrredes ved Rystelser. Andre krævede kun en Iagttagelse en Gang imellem, enten med visse længere Mellemrum, eller naar gunstige Forhold (Temperatur, Lufttryk o.s.v.) tilstedede det. Men for den, som ikke boede paa Stedet, vilde alle den Slags Forsøg blive saa besværlige, at de snart vilde blive opgivne. For at nævne et Exempel kunde man henvise til en nøjagtig Vejning. Til en saadan udfordredes, at det Skab, hvori Vægten stod tilligemed Vægtlodderne og det, der skulde vejes, havde en fuldstændig ensformig Temperatur. Kakkelovnsvarmen formindskede Nøjagtigheden. Skulde man nu udføre en saadan Vejning om Vinteren, og man boede paa Stedet, kunde man godt af og til i Dagens Løb udføre en Vejning i Kulden, indtil man var vis paa at have opnaaet den størst mulige Nøjagtighed. Boede man ikke paa Stedet, kunde man kun udføre en enkelt Vejning om Dagen; thi at sidde i længere Tid i Kulden for at udføre en Vejning nyttede ikke, da man derved tabte den fine Følelse i Fingrene. At forfølge et Fænomen under dets Udvikling lod sig udføre paa det Sted, hvor man boede, men ellers meget vanskeligt. Et Exempel herpaa var, at man let kunde iagttage Magnetnaalens Bevægelse ved et Nordlys, naar man boede paa samme Sted; gjorde man det ikke, var man udsat for, at Nordlyset var forbi, før man kom tilstede o.s.v. De anførte Exempler vilde formentlig være tilstrækkelige til at vise, at en Lærer, der boede ved Samlingen, kunde udrette mere end den, som ikke gjorde det.

Professor Holten henlede dernæst, overfor de om Kommissionens og Bestyrelsens Undersøgelser af Sagen fremsatte Indvendinger, Opmærksomheden paa, at skjønt nogle Medlemmer af Kommissionen havde vist Tilbøjelighed for at beholde Læreanstalten paa dens gamle Grund, havde dog hele Kommissionen, efter Resultatet af de foretagne Overvejelser, enstemmig udtalt sig for at flytte Læreanstalten. Med Hensyn til den paatænkte Udvidelse ved Indkøb af Nabo-

grunde kunde der, naar Bispegaardens Grund maatte opgives, ikke være Spørgsmaal om andre Grunde end de tre Ejendomme, om hvis Pris man havde indhentet Oplysning, da Ejendommene Nr. 7, 9 og 11 i St. Peders Stræde paa Grund af deres ringe Dybde vilde være uden Nytte. Ved Overvejelsen af, hvad det hele Foretagende vilde koste, havde man maattet gaa ud fra, at de tre indkjøbte Bygninger maatte nedrives, da de kun vare indrettede til smaa, tildels fattige Familier; man havde endvidere maattet tage Hensyn til de store Forandringer, som i hvert Fald vilde blive at foretage ved det Indre af Læreanstaltens nuværende Bygninger, og endelig ogsaa til Sandsynligheden af, at det vilde blive nødvendigt at nedrive Ydermurene. Havde man opgivet en mindre Overslagssum, kunde Rigsdagen derfor med Føje have forekastet Bestyrelsen en letsindig Fremgangsmaade.

Efter given Anledning indsendte Direktøren senere under 17. September 1877 en Beretning om Forholdene paa Læreanstalten, saaledes som de stillede sig i det daværende Semester, ledsaget af Plantegninger over de nuværende Bygninger. Direktøren bemærkede, at medens det før havde været Tegnestuen, der trængte mest til Udvidelse, syntes den nu at have Plads nok, efter de forskellige Udvidelser af Tegelokalernes, som vare foregaaede i de sidste Aar, dels ved, at den teknologiske Samling var flyttet til et mindre Lokale end den havde tidligere, dels ved at Auditoriet Nr. 3 var afgivet til Tegelokalernes og istedenfor havde faaet Plads i et af den fysiske Samlings Værelser, dels ved Borttagelsen af forskellige Skillerum paa anden Sal. Men herved maatte erindres, at den elementære Tegneundervisning nu gaves i Loftlokalet, som i høj Grad paavirkedes af Temperaturen og derfor kun lidet egnede sig til Opholdssted for mange Mennesker.

I den samme Bygning fandtes Auditorierne Nr. 2 og Nr. 4. Af disse rummede det første knapt 30 Tilhørere, men brugtes til Forelæsninger i Maskinlære, hvor Tilhørerantallet var 48, og i Teknologi, hvor det var 32. Det var altsaa overfyldt. I Nr. 4 var der nogenlunde Plads til Tilhørerne; men det vendte ud til Studiestræde, hvor der var megen Forstyrrelse, og en Del af Pladserne vare paa Grund af den store Bredde meget slette, da man fra dem maatte se paa langs ad Tavlen.

Laboratoriet i St. Peders Stræde havde 56 brugbare Pladser til Øvelser i den kvalitative Analyse. Det benyttedes i dette Halvaar af 55 Elever paa hver af de ordinære 4 Arbejdsdage, men da 2 af disse Elever skulde udføre Præparationer og 4 kvantitative Analyser, og der til disse Arbejder fordredes to til fire Gange saa megen Plads som til den kvalitative Analyse, var Lokalet overfyldt, saa at man havde maattet lade 7 Elever arbejde ved Borde, hvor der kun var knap Plads til 6. Fra 1ste November vilde Forholdene blive endnu ugunstigere, da der havde meldt sig 6 nye Elever til den Tid. Det maatte erindres, at Pladsen til saa mange Elever, som ovenfor var opgivet, kun var skaffet tilveje ved at anbringe Borde til analytiske Arbejder i det til præparative Arbejder særligt indrettede Lokale, som derved var blevet kun lidet skikket til sin egentlige Bestemmelse. Undervisningen kunde kun holdes gaaende ved at lade kvalitative og kvantitative analytiske Arbejder tilligemed Præparationer udføres i samme Lokale, hvad der i ethvert Tilfælde var uheldigt. Foruden af de nævnte Elever besøgte Laboratoriet ogsaa af flere ældre Elever, hvem man havde maattet give

Adgang om Fredagen og Lørdagen, da der ellers ikke holdtes Øvelser, og man havde derved maattet opgive den Ro i disse to Dage, som med den ringe assisterende Kraft, Laboratoriet disponerede over, var saa nødvendig for at udføre de Arbejder, der fordredes som Forberedelse til Øvelserne (Tilvejebringelse af Reagentier og desl.). Det burde ikke tabes af Sigte, at der manglede Lokale, hvor Viderekomne kunde arbejde, og Forholdene i Laboratoriet maatte i det Hele siges at være daarlige.

Paa første Sal i samme Bygning fandtes det store Auditorium (Nr. 1) med Siddepladser til 150 Tilhørere, af hvilke dog kun omtrent 56 kunde komme til at skrive; men dette Auditorium brugtes til Forelæsninger over Kemi, der høretes paa samme Tid af Polyteknikere og af de medicinske Studerende. I dette Halvaar var der ialt 162 Studerende, og Auditoriet var altsaa overfyldt.

I samme Etage fandtes den fysiske Samling, som den Gang, da Indstillingen om en ny Bygning fremkom, havde Plads nok til at opstille sine Instrumenter, men ganske manglede et Arbejdslokale. I forrige Aar var imidlertid, som foran berørt, Samlingens bedste Værelse blevet afstaaet til Auditorium, hvorved Samlingen mistede hened en Fjerdedel af sin Plads. De Instrumenter, som havde været opstillede i dette Værelse, maatte tildels skilles ad og opbevares dels paa Loftet, dels i Modelsamlingen og dels i Instrumentskabene, som derved vare blevne overfyldte. Den ringe Plads, der før havde været til at anstille fysiske Forsøg, var derved bleven endnu mere indskrænket, og Samlingen kunde væsentlig kun bruges til Undervisningen; nogen videnskabelig Virksomhed kunde ikke foretages, som Forholdene vare.

Det indvundne Auditorium havde omtrent 40 Siddepladser; Tilhørernes Antal var 51, og en Del af dem maatte altsaa staa eller sidde i Vindueskarmene.

Paa anden Sal var Modelsamlingen, som iforvejen havde været omtrent fyldt, men var bleven det endnu mere, da den maatte modtage til Opbevaring nogle af den fysiske Samlings Instrumenter.

De øvrige Lokaler gave ikke Anledning til Klager, der kunde sættes ved Siden af de ovenfor anførte, men det burde dog bemærkes, at intet af Lokalerne var ventileret.

Forat vise, at Tilgangen til Læreanstalten i hvert Fald ikke var i Aftagende, anførtes en Oversigt over Antallet af Examinander siden 1829, der stillede sig saaledes:

1829—1838 ialt.....	97	Examinander.
1839—1848 —	92	—
1849—1858 —	195	—
1859—1868 —	177	—
1869	22	—
1870	25	—
1871	36	—
1872	32	—
1873	33	—
1874	30	—
1875	46	—

1876	44	Examinander.
1877	44	—

Fra 1877 indtil 1881 blev der ikke foretaget videre i Sagen, bortset fra, at Spørgsmaalet om en Forbindelse mellem den paatænkte nye Bygning for Lærestalten og en tilsvarende Bygningsplan for Universitetets mineralogiske Museum i 1877—1878, efter Foranledning af Konsistorium, blev underkastet en Overvejelse, hvorefter henvises til den foran S. 243—64 meddelte Beretning om en ny Bygning for det mineralogiske Museum.

Under 1. Marts 1881 satte Ministeriet igjen Sagen i Bevægelse ved at tilskrive Bestyrelsen for Lærestalten, at da Ministeriet muligvis vilde beslutte sig til i den næste Rigsdagssamling paany at fremsætte et Lovforslag om Opførelse af en ny Bygning for Lærestalten, vilde det være af Interesse, at Sagen i Tide forberedtes fra alle Sider. Bestyrelsen anmodedes derfor om at tage hele Sagen under fornyet Overvejelse og derefter indsende et i alle Enkeltheder udførlig motiveret Bygningsforslag, ledsaget af Tegninger og Overslag. Ministeriet tilføjede, at det fremdeles ansaa det for rettest, at Bygningen opførtes paa den botaniske Haves Grund, enten i det nordvestlige Hjørne eller, hvad maaske mere turde tale for, paa Universitetets Grund ved Sølvgadens Forlængelse; ogsaa om dette Punkt begjæredes Bestyrelsens nærmere Ytringer.

Ved Ministeriets Skrivelse var altsaa Spørgsmaalet om Valget af Byggegrunden paany blevet rejst, og Opmærksomheden var dermed henledet paa den Grund, der snart blev anerkjendt som den ubetinget heldigste, idet den aabnede Mulighed for at samle den polytekniske Lærestalt og de med den nærmest beslægtede Nybygninger for Universitetet paa det samme Terræn, nemlig mellem Sølvgade og den botaniske Have. Dette for Universitetet i sin Tid ved Statens Afhændelse til Kommunen af Fæstningsterrænet reserverede Grundstykke, hvis Beliggenhed i flere Henseender, uanseet Afstanden fra Universitetet, frembød særlig heldige Betingelser for Anlæg af videnskabelige Anstalter blev fra nu af Udgangspunktet for Planerne vedrørende den polytekniske Lærestalts og de dertil knyttede Universitetsinstitutioners Flytning.

Konsistorium, som allerede iforvejen havde nedsat et Udvalg til at tage Spørgsmaalet om en ny Bygning for det mineralogiske Museum under Overvejelse, henvendte sig nu, i Erkjendelse af, at de paatænkte Bygninger for dette Museum og Lærestalten burde ligge i Nærheden af hinanden, til Bestyrelsen for den polytekniske Lærestalt forat opnaa en Samvirken om Fastsættelsen af Pladsen for Nybygningerne. Bestyrelsen gav i denne Anledning et af Udvalgets Medlemmer, Professor Johnstrup, Adgang til sine Møder, og ved de anstillede Undersøgelser kom man til det foreløbige Resultat, at naar Lærestalten, efter Ministeriets sidst udtalte Ønske, byggedes med Façade ud til Sølvgade, vilde den behøve et Areal af omtrent 13000 □ Alen, saa at der af den disponible Grund (20000 □ Alen) blev c. 7000 □ Alen tilbage nærmest ved Østerfarimagsgade. Herom gav Bestyrelsen Konsistorium Underretning ved Skrivelse af 17. Maj 1881, idet den tillige bemærkede, at ifølge Professor Johnstrups Udtalelser vilde den tilbageblivende Plads være fuldkommen tilstrækkelig for en ny mineralogisk Museumsbygning.

Kvæstor, som paa det foran nævnte Udvalgs Vegne kom til at udtale sig om Sagen i Skrivelse til Konsistorium af 6. Juli 1881, bemærkede, at der efter Ud-

valgets Mening Intet kunde være til Hinder for, at baade Læreanstalten og Museet anbragtes paa det omhandlede, imellem botanisk Have, Farimagsgade, Sølvgade og Øster-Voldgade beliggende Areal, idet det tværtimod syntes meget heldigt, at dette Areal, der ifølge Lov om Demarkationslinien af 6te Juli 1867 § 4 kun maatte benyttes i videnskabelige Øjemed, kunde finde en saadan Anvendelse. Det forekom kun Udvalget, at den til begge Bygninger beregnede Plads var temmelig rigelig, da der tidligere under Forudsætning af, at Læreanstalten skulde opføres i den botaniske Have, kun var forlangt 10000 Kvadratalen til den; Forskjellen skulde være bevirket ved den forandrede Plan, hvorefter Façaden kom til at ligge ud mod Sølvgade. Iøvrigt oplyste Kvæstor, at det paagældende Areal var særlig skyldsatsat under Matr. Nr. 159 i Nørrevold Kvarter og ikke henhørte til botanisk Haves Grund.

Konsistorium tilskrev derpaa under 11. Juli s. A. Læreanstaltens Bestyrelse, at det ikke fandt noget at erindre imod den sidst paatænkte Byggeplads for Læreanstalten, idet dog tilføjedes, at man gik ud fra, at Arealet vilde blive benyttet saa økonomisk som muligt, og med det Formaal for Øje, at hvad der sparede af Byggegrunden kunde være tjenlig til en eventuel Udvidelse af den botaniske Haves Grund, da Haven vilde kunne have Brug derfor til Anlæg af et Forsøgskvarter. Under 4de November 1881 gav Konsistorium Ministeriet Underretning om de foregaaede Forhandlinger, samtidig med at Planen til et mineralogisk Museum indsendtes.

Under 23. September 1882 indsendte Direktøren for Læreanstalten, Professor Holten i Forbindelse med Professor Johnstrup til Ministeriet de nye af Bygningsinspektør, Etatsraad Herholdt udarbejdede Planer med Overslag til Opførelsen af en ny polyteknisk Læreanstalt og et nyt mineralogisk Museum paa Arealet Nordøst for botanisk Have, altsaa ud til Farimagsgade og Sølvgade. Begge Institutioner vare efter denne Plan, som det Følgende vil vise, anlagte i umiddelbar Forbindelse med hinanden og fordelte i 6 forskellige Bygninger. Professor Holten tilføjede, at Planen til Læreanstalten syntes meget tilfredsstillende, og at den vel var bleven noget større end den tidligere Plan, men at det maatte anses for heldigt, at de nye Lokaler bleve saa rummelige, at man ikke om kort Tid skulde være nødt til at begjære nye Udvidelser.

Samtidig indsendte Professor Holten paa Bestyrelsens Vegne en anden Skrivelse, hvori den nye Plan udførlig motiveredes, tildels ved en Gjentagelse af de samme Grunde, som tidligere havde været anførte for Opførelsen af en ny Bygning. Efter hans udførlige Fremstilling vare de Ulemper, der længe havde klæbet ved de gamle Bygninger, i alt Væsentligt de samme, som ved Sagens Omtale i 1877. Ganske i Almindelighed maatte han erindre om, at en Institution, der som Læreanstalten var stiftet med en særdeles tarvelig Udstyrelse og installeret i Bygninger, der oprindeligt vare bestemte til privat Beboelse, som desuden havde haft megen Fordom at overvinde, og uagtet den efterhaanden havde udviklet sig til et vel anset og nyttigt, ja det turde vel siges nødvendigt Led i Undervisningsanstaltnes Række, dog aldrig havde kunnet opnaa andre Udvidelser og Forbedringer af sine Lokaler, end saadanne, som paa den Tid de begjærtes, vare uafviselig nødvendige og tillige forholdsvis let kunne skaffes tilveje, — at en saadan Institution altid vilde komme til at arbejde under ugunstige Forhold, fordi Udvidelsen, naar den kom, snart viste sig at være utilstrækkelig, og, da man havde maattet tage den, som den tilbød sig, tillige uhensigtsmæssig. Deraf

vilde det kunne forstaaes, at Lærestalten, uagtet der i det Hele havde været anvendt betydelige Summer paa dens Bygninger, dog ikke var i Besiddelse af et Lokale, der ganske svarede til sin Hensigt. I 1876 havde Overfyldningen, navnlig i Tegnelokalerne og Laboratoriet, været utaalelig; siden den Tid havde der vel, tildels paa Grund af den Uhygge, hvormed Studiet var forbundet, tildels paa Grund af den i 1877 indtraadte økonomiske Krise, som i høj Grad hæmmede al større teknisk Virksomhed, fundet nogen Aftagen Sted i Tilstrømningen til Lærestalten; men Alt tydede paa, at Tilgangen vilde voxe, formentlig paa Grund af, at man mere og mere fik Øjet op for Polyteknikernes Brugbarhed. Skjønt Overfyldningen for Øjeblikket ikke var saa stor, som den havde været, var der god Grund til at vente, at den om faa Aar vilde naa det samme Omfang, som den havde haft for 6 Aar siden.

Med Hensyn til de enkelte Lokaler bemærkede Direktøren blandt Andet, at det paa Grund af Overfyldningen i det kemiske Laboratorium var umuligt at tilbyde de farmaceutiske Studerende, som nu ikke mere kunde finde Plads i Universitetslaboratoriet, Arbejdspladser paa Lærestalten, da deres Tal i de sidste 5 Aar gjennemsnitlig havde beløbet sig til 50.

Angaaende Spørgsmaalet om Tjenesteboliger oplyste Direktøren, at der, foruden den af Ørsted benyttede Professorbolig i Lærestalten, som inddroges i 1852 for at opnaa en højst fornøden Udvidelse af Pladsen, tidligere havde været tre Betjentboliger i Lærestaltens Kjælder, den ene ud til Studiestræde, de to andre ud til St. Peders Stræde, nemlig for Laboratoriekarlen og Budet, der til lige var Karl ved den fysiske Samling. Luften i de to sidstnævnte Boliger blev imidlertid fordærvet ved Dunster fra Laboratoriet, saa at der maatte skaffes Laboratoriekarlen Bolig i Byen, og Budets Soveværelse maatte flyttes op paa anden Sal. Det var nødvendigt, at disse Betjente boede paa Lærestalten, for at de altid kunde være tilstede, naar deres Hjælp fordredes. Det var ligeledes nødvendigt, at Inspektøren, som havde Tilsyn med Ordenens Overholdelse, havde Bolig der for at kunne være tilstede, naar det behøvedes, og ikke mindre nødvendigt var det, af de ved tidligere Lejligheder fremhævede Grunde, at Lærerne i Fysik og Kemi fik Bolig ved de Samlinger, som vare betroede til deres Opsigt.

Om den nu projekterede Bygnings Beliggenhed fremhævedes, at Afstanden fra Universitetet blev større, end den efter nogen af de tidligere Planer vilde være bleven. Da de Studerende dog formentlig kunde tilbagelægge Vejen i en Tid af 10—12 Minutter, vilde Ulempen derved kunde hæves ved at slutte Forelæsningerne det ene Sted et Par Minutter tidligere og begynde det andet Sted et Par Minutter senere. Afstanden fra Universitetets kemiske Laboratorium vilde derimod blive saa stor, at den vilde volde Vanskeligheder, men ogsaa disse kunde overvindes, naar den kemiske Undervisning for Polyteknikere (og Farmaceuterne), der før havde været fordelt mellem Lærestaltens og Universitetets Laboratorium, for Fremtiden, saaledes som Professor Julius Thomsen ved denne Sags Fremkomst havde foreslaaet det, helt gaves paa Lærestalten. Det burde imidlertid allerede her nævnes, at denne Forøgelse af Undervisningsbyrden ikke vilde kunne overtages, naar der ikke ved Lærestaltens Laboratorium ansattes en Assistent, hvem det kunde overdrages at holde nogle af de Forelæsninger, der vilde komme til at paahvile Læreren i Kemi. Men selv om denne Udvej i sin Tid ikke kunde følges, vilde man dog komme ud over Vanskelighederne ved at lade en halv Time forløbe mellem Undervisningstimerne paa de to Steder.

I Bestyrelsens Møder var der ikke blevet fremsat nogen Betænkelse ved Lærestaltens Flytning til den nu paatænkte Plads.

Med Hensyn til den medfulgte Bygningsplan bemærkedes, at den forandrede Beliggenhed havde gjort en Omdannelse af den Plan, der tidligere var bleven forelagt Rigsdagen, nødvendig, og da det reservede Areal, hvor der nu var Spørgsmaal om at bygge, tillige skulde benyttes til et nyt mineralogisk Museum, havde man fundet det nødvendigt at lade Bygningsinspektøren udarbejde en samlet Plan til hele Arealets Benyttelse, for at der ikke skulde fremkomme en lidet ønskelig Disharmoni mellem de to Instituter. Den nuværende Plan havde derved faaet et ganske andet Udseende end tidligere. Grunden var meget nær en Rektangel, hvis ene Hjørne, nemlig ved Sølvgade og Farimagsgade, var afstumpet. Den sydøstlige Side af Rektanglen stødte op til det Kommunen tilhørende Grundstykke paa botanisk Haves nordøstlige Side, og da man ikke havde kunnet erfare, hvorledes Kommunen agtede at benytte dette Grundstykke, havde man langs med dette ladet et Bælte af 15 Alens Bredde ligge ubenyttet, dels for at holde høje Træer og Huse saa fjærnt som muligt, dels for muligvis ved at tilbyde Kommunen dette Bælte at bevæge den til at anlægge en 30 Alen bred Gade, der kun vilde faa ringe Færdsel, langs denne Side af Lærestalten.

Bygningsdispositionen var saadan, at den eneste Indgang til Lærestalten var gjennem Portbygningen langs med det før omtalte afstumpede Hjørne, i hvilken Bygnings Stueetage Portneren havde sin Bolig. Omkring Portens Midtlinie vare Bygningerne, tilhørende dels Lærestalten, dels det mineralogiske Museum, ordnede næsten symmetrisk. Tilvenstre for Porten ud mod Sølvgade laa en Bygning, i hvis Kjælder der var Beboelseslejlighed til to Betjente foruden Rum til Vask, Brændsel og Varmeapparat. I Stueetagen var anbragt Inspektørens Bolig, Arkiv, Kontor, Bestyrelsesværelse og Bibliothek, tilligemed Værelser til en Assistent ved Laboratoriet. Anden og tredie Etage indeholdt 7 Auditorier, teknologisk Samling og to Lærerværelser. Ligeledes for Porten laa en Bygning, der i Kjælderens indeholdt Rum til Kul og desl. samt til Varmeapparat; i Stueetagen Aftrædelsesværelser for Eleverne samt et Værelse til Opbevaring af Landmaalinginstrumenter, desuden Vestibule og Trappegang. Paa første Sal var det store Auditorium med tilhørende Lærerværelse samt to Værelser til Sammenstilling af de Instrumenter, der skulde bruges ved Forelæsninger, det ene for de kemiske, det andet for de fysiske Forelæsninger; 2den Sal indeholdt Tegnerlokaler med tilhørende Lærerværelser og 3dje Sal Modelsamlingen.

Tilvenstre for denne Bygning ud til den Kommunen tilhørende Grund laa Laboratoriebygningen. Denne var fra Kjælder til anden Sal væsentlig optagen af Laboratoriets Lokaler, som man af Hensyn til den sandsynlige Overtagelse af Farmaceuternes kemiske Undervisning havde maattet gjøre større, end det oprindeligt var paatænkt, samt af Lokalerne for Docenten i teknisk Kemi. Den nordøstlige Ende af Bygningen optoges i Kjælder, Stue og 1ste Sal af en Bolig for Læreren i Kemi, adskilt fra Laboratoriet ved en Brandmur, der kun havde en Dør for Læreren.

Tilhøjre for Bygningen, der laa ligeledes for Porten, fandtes Bygningen, som vendte ud til botanisk Have, og som væsentlig var optagen af den fysiske Samling. Kjælderens var for største Delen optagen af de murede Fundamenter til Stueetagen; men der var nogle Rum tilovers, der kunde benyttes til Pulver-

kammer og til grovere Arbejder. I Stueetagen fandtes et optisk Værelse, Arbejdsværelse, Værelse til Assistenten og Værksted, og paa 1ste Sal det elektriske Værelse samt den egentlige Instrumentsamling, hvor Instrumenterne vare opstillede. Paa anden Sal var der Tegnelokaler, og i den nordvestlige Ende af Bygningen var der i Kjælder, Stue og første Sal indrettet Bolig for Læreren i Fysik, overensstemmende med den fornævnte til Læreren i Kemi.

Af den følgende Sammenstilling vilde fremgaa, hvorledes den forelagte Plan sluttede sig til de Beregninger, man havde gjort over, hvad der maatte anses for det for Øjeblikket nødvendige Rum:

	Anset nødvendigt:		Paa Planen:	
1. Tegnelokale (220 Elever)...	1720 □ Al.		1781 □ Al.	
2. Fysisk Samling	1076 —		1296 —	
3. Kemisk Laboratorium.....	1016 —		1878 —	
og i Kjælderen	500 —		663 —	
4. Lokale til Opbevaring af Landmaalinginstrumenter	50 —		44 —	
5. Den teknologiske Samling..	120 —		162 —	
6. Lokale til Docenten i teknisk Kemi	150 —		147 —	
7. Modelsamlingen.....	750 —		780 —	
8. Kontor- og Bestyrelseslokale	205 —		163 —	
9. Bibliothek og Samling til deskriptiv Geometri	100 —		166 —	
10. Auditorier:				
1 til 200 Tilhørere	350 —	}	370 —	
3 - 60 —	450 —		} 960.	
2 - 30 —	160 —			
2 à 180 □ Alen.....	360 —			} 1556 □ Al.
2 à 170 —	340 —			
3 à 162 —	486 —			
3 Lærerværelser	150 —	155 —		
11. Bolig for Inspektøren.....	400 —		473 —	
12. 2 Lejeboliger for Lærere ..	1000 —		1240 —	
13. Bolig for Portneren i Kjælderen	120 —		150 —	
14. Bolig for to Betjente i Kjælderen	240 —		442 —	
15. Samlingsværelse for de Studerende	80 —		126 —	

Det maatte ved denne Fordeling bemærkes, at nogen Omflytning af Lokalerne rimeligvis vilde vise sig ønskelig, naar Udførelsen nærmede sig, at den betydelige Forøgelse af Laboratorielokalerne, som alt berørt, var foretaget af Hensyn til Farmaceuterne, samt at den fysiske Samling var bleven noget større end paaregnet, da Tegnelokalerne i Etagen ovenover krævede det større Areal.

Det bemærkedes endnu, at i Overslaget var kun det faste Inventarium medtaget, som Bænke, Kathedre osv. Hvad Udgiften til Skabe og andet lignende

Inventarium vilde blive, kunde først angives, naar det havde vist sig, hvad der kunde bruges af det gamle, og hvor meget der strax maatte anskaffes af nyt; thi da Udvidelsen i Areal var betydelig, vilde der ikke være Grund til ved Indflytningen i den nye Bygning at anskaffe mere, end der da var nødvendigt; det øvrige kunde komme lidt efter lidt.

Kort efter modtog Ministeriet fra Direktionen et Overslag over Udgifterne til den nye Lærestalts Montering med Inventarium og til Flytning og Reparation af det gamle Inventarium. Herefter foretoges:

Til Montering af Auditorierne, Lærerværelser, Bibliotheket, Arkiv og Bestyrelsens Forsamlingsværelse	14671 Kr.
Gaslamper, Vaske osv.....	6000 —
	<hr/>
	20671 Kr.
Den fysiske Samling	14064 —
Laboratoriet: Maler-, Snedker- og Glarmesterarbejde til nyt Inventarium og Omgjøring, Flytning og Reparation af gammelt	17814 Kr.
Vand- og Gasledninger med Tilbehør.	8500 —
Kobber-Dampkedel med Rørledninger og Tørreovne.....	2000 —
Løst Inventarium	6000 —
	<hr/>
	34314 —
Lokalerne for Docenten i teknisk Kemi	1000 —
Jerndør til det brandfrie Rum	1200 —
	<hr/>
	71249 Kr.
Til uforudseelige Udgifter Tillæg af 3 pCt	2137 —
	<hr/>
	73386 Kr.

eller med et rundt Tal 75000 Kr.

Denne Sum blev imidlertid nedsat med 5000 Kr., altsaa til 70000 Kr., da det viste sig, at Bænke og Kathedre vare optagne i Bygningsoverslaget.

Under 8. November 1882 indsendte Bygningsinspektør, Etatsraad Herholdt til Ministeriet en Tegning af de projekterede Bygninger, ledsaget af en anden Tegning, som fremviste Bygningerne med Anvendelse af Granit og Sandsten til Afdækning af alle fremspringende Gesimser. Bygningsinspektøren oplyste, at hvis man, for at give Bygningerne et mere monumentalt Udseende og en solidere Udførelse, vilde lægge den sidste Tegning til Grund for Udførelsen, maatte Bygningsoverslaget for Lærestalten i Forening med Museet forøges med ialt 191900 Kr. Denne Forhøielse af Byggesummen blev optagen i det senere fremsatte Lovforslag.

Imidlertid havde Direktøren for Lærestalten i Skrivelse af 28. Oktober s. A. henledet Ministeriets Opmærksomhed paa, at der tilkom Arkitekt Gnudtzmann et Honorar for det Arbejde, han, som foran omtalt, havde haft ved Udarbejdelsen af Bygningsplanerne i Anledning af Lovforslaget i 1876. Han havde nemlig først fuldstændigt udarbejdet den oprindelige Plan efter den forandrede Byggeplads, og dernæst ved et meget betydeligt Arbejde foretaget en Fordeling af Lokalerne, saaledes at denne paa nogle Enkeltheder nær var bleven ganske

tilfredsstillende. At hans Plan var bleven opgiven, skyldtes væsentligt den Omstændighed, at Lærestaltens Bygning maatte bringes i Harmoni med det nye mineralogiske Museum, der jo efter den foreliggende Plan skulde opføres paa det samme Areal; men i denne Plan var Fordelingen af Lokalerne bibeholdt i alt Væsentligt, saaledes som den var i Arkitekt Gnudtzmanns Plan. Med tilbørligt Hensyn til den Flid og Omhu, som han havde anvendt paa sit Arbejde, og den Nytte, den nye Plan havde haft af hans forberedende Arbejde, troede Direktøren ikke at kunne indstille ham til et mindre Honorar end 1600 Kr.

I Forbindelse hermed bragte Direktøren i Erindring, at den i 1873 nedsatte Kommission havde overdraget Arkitekt Scharling at anstille Undersøgelser om, hvorvidt Lærestaltens Udvidelse paa den gamle Grund lod sig udføre. Det Honorar af 500 Kr., som Kommissionen i denne Anledning havde ønsket udbetalt, havde Ministeriet dengang ikke ment at kunne bevilge, fordi Kommissionen ikke forud havde indhentet Tilladelse til at afholde det. Da Udgiften imidlertid maatte afholdes, havde Lærestaltens Bestyrelse ladet Honoraret udbetale af den private Ingeniørfond, hvorover den havde Raadighed. Denne Fond var i sin Tid blevet dannet ved private Sammenskud for at lønne en Lærer i Ingeniørfagene, hvortil der dengang ikke kunde skaffes Midler; men da disse kort efter bevilgedes af Rigsdagen, blev den største Del af den indsamlede Sum disponibel til andre Formaal. Det var denne Fond, der havde gjort det muligt at udgive en betydelig Række af dels trykte, dels autograferede Forelæsninger uden store Tilskud fra Lærestaltens officielle Budget, og den havde i flere Tilfælde været anvendt til at bøde paa de i Forhold til det forøgede Elevantal noget knappe Bevillinger til Ekspeditioner. Direktøren foreslog nu, at der bevilgedes 500 Kr. til Dækning af den ommeldte Udbetaling fra den private Ingeniørfond.

I November 1882 fremsatte Ministeriet i Folketinget et Forslag til Lov om Opførelsen af Bygninger for den polytekniske Lærestalt og Universitetets mineralogiske Museum og plantefysiologiske Laboratorium. Forslagets Text lød saaledes:

»Paa det Universitetet tilhørende, mellem den nye botaniske Haves Grund, Øster-Farimagsgade og Søvgades Forlængelse beliggende Jordstykke, Matr. Nr. 159 i Nørrevold Kvarter, bliver at opføre en Bygning til Brug for den polytekniske Lærestalt og en Bygning for Universitetets mineralogiske Museum, samt i den botaniske Haves vestlige Hjørne en Bygning for et plantefysiologisk Laboratorium. Til disse Formaal kan anvendes et Beløb af 1623100 Kroner, der uddrages af Statskassen.

De to hidtil af Lærestalten benyttede Gaarde, Matr. Nr. 97 i Studiestræde og Matr. Nr. 106 og 107 i St. Peders Stræde overgaa derefter til Statskassen.

I Bemærkningerne til Lovforslaget erindrede Ministeriet, for den polytekniske Lærestalts Vedkommende, om Sagens tidligere Historie og bemærkede, at naar det nu efter 6 Aars Forløb paany optog Sagen, kunde det ikke andet end fastholde det oprindelige Forslag om Flytning af Lærestalten. Kun fandtes det af Hensyn til, at det i Mellemtiden var blevet paatrængende nødvendigt at tilvejebringe en Bygning for Universitetets mineralogiske Museum, hvilken Bygning rettest burde ligge i Nærheden af Lærestalten, ønskeligt at forlade den

tidligere paatænkte Byggeplads i botanisk Have og istedenfor at vælge den nu foreslaaede Grund, som udgjorde en Del af det Areal, der i Henhold til Loven om Demarkationslinien m. m. af 6te Juli 1867 var overdraget Universitetet til Anlæg af en botanisk Have og astronomisk Observatorium, og som kun maatte benyttes i videnskabelige Øjemed. Dette Jordstykke egnede sig nemlig fortrinligt til Byggeplads saavel for den nye polytekniske Læreanstalt som for en Bygning til det mineralogiske Museum, og der vilde ved dets Benyttelse opnaaes det for de Studerende store Gode, at Læreanstalterne for Botanik, Astronomi, Mineralogi og Polyteknik bleve samlede paa et Sted og tilmed i saa kort Afstand fra Universitetet, som det efter Forholdene var muligt.

Med Hensyn til Læreanstaltens Trang til Udvidelse og Planen for den nye Bygning m. m. gjengaves iøvrigt de i Professor Holtens Skrivelse af 23. September 1882 indeholdte Bemærkninger. Selve Bygningsudgiften var i Henhold til Byginspektørens Overslag opgivet under Et for Læreanstalten og det mineralogiske Museum til 1352268 Kr., og Udgiften til Montering af Læreanstalten til 70000 Kr. (jfr foran). Endvidere foresloges bevilget 1600 Kr, som Honorar til Arkitekt Gnuetzmann og 500 Kr. til Arkitekt Scharling for deres foran omtalte Arbejder.

I Folkethinget nægtedes Forslaget Overgang til 2den Behandling.

Da Ministeriet ved senere foretagne Overvejelser, og efter mundtlige Forhandlinger med den efter Professor Holtens Afgang beskikkede Direktør for Læreanstalten, Professor Julius Thomsen, var ledet til den Antagelse, at en Ændring i Bygningsplanen, hvorved Læreanstaltens Bygninger holdtes adskilte fra det mineralogiske Museum, med anden Beliggenhed end den tidligere paatænkte, vilde være ønskelig, tilskrev det, med Sagens Gjenoptagelse i næste Rigsdagssamling for Øje, under 6. Juli 1883 Kjøbenhavns Magistrat, at det eventuelt agtede at foreslaa en saadan Bygningsdisposition, at den polytekniske Læreanstalts Hovedfaçade kom til at vende ud mod det Kommunen tilhørende Grundstykke, og da det var Ministeriet magtpaaliggende, at Adgangen til Hovedindgangen blev saa bekvem som muligt fra alle Sider, vilde det Intet have imod at lægge den nævnte Hovedfaçade i en Afstand af 10 Alen fra Skjellinien mellem Universitetets og Kommunens Grund og afstaa det foranliggende Areal uden Vederlag til Gadeanlæg, saafremt Kommunen maatte være villig til udfor Façaden at anlægge en 25 Alen bred Gade ud til Sølgadens Forlængelse. Magistraten erklærede sig i denne Anledning villig til at foreslaa Borgerrepræsentationen et saadant Gadeanlæg, under Forbehold af, at Ministeriet i Henhold til Lov af 14. December 1857 deltog med Kommunen i Udgifterne derved.

Ministeriet anmodede derefter under 25. Juli 1883 Bygningsinspektøren om at udarbejde Tegninger og Overslag i Overensstemmelse med de af Professor Thomsen anbefalede Ændringer i den tidligere Plan, idet Ministeriet tillige, foranlediget ved de i Rigsdagen fremsatte Udtalelser, begjærede et Overslag over Opførelsen af tilsvarende Bygninger paa Grundene mellem Studiestræde og St. Peders Stræde, altsaa paa den gamle Grund med de nødvendige Udvidelser.

Under 3. September fremsendte Bygningsinspektøren de forlangte Tegninger og Overslag, hvorom han under Udarbejdelsen havde konfereret med Direktøren for Læreanstalten. Med Hensyn til Overslagene, der ligesom Byg-

ningsplanere ville blive nærmere berørte i det Følgende, bemærkede Bygningsinspektøren, at det, der angik Bygningsplanen paa Læreanstaltens gamle Grund, var udarbejdet fuldstændigt, med saadanne Forstærkninger af Murtykkelserne, som maatte anses fornødne, hvorimod Overslaget til Planen i Sølvgade var udarbejdet efter Beregning pr. Kvadratalen, saaledes som det sædvanligvis benyttedes i Praxis. Naar Bygningen i Sølvgade blev dyrere, hidrørte det fra, at en Del af Bygningen faldt i den gamle Stadsgrav og derved fordrede meget dybtgaaende Fundamenter, samt fra, at Terrænet var betydeligt større og derfor fordrede mere til underjordiske Ledninger, større Udgifter til Brolægning og Tjærebeton samt Indhegning med Jærngitter og Plankeværker. Iøvrigt udtalte Bygningsinspektøren i Forbindelse med forskjellige Bemærkninger om de tidligere Planer, at Læreanstalten og det mineralogiske Museum formentlig burde holdes samlede i et arkitektonisk Hele, som, foruden at tilfredsstille alle berettigede Krav, tillige kunde bidrage til Hovedstadens Forskjønnelse.

Ministeriet tilskrev derpaa Konsistorium angaaende den Omarbejdelse af Planen til mineralogisk Museum, der vilde blive en Følge af de forandrede Dispositioner. Ved denne Lejlighed bemærkede Ministeriet, at det havde maattet erkjende, at den nye Plan, i Sammenligning med den i forrige Rigsdagssamling forelagte Plan til Bebyggelse af det nuværende Areal, frembød nogle ikke uvæsentlige Fordele for den polytekniske Læreanstalt, idet alle dens Lokaler for Undervisning og Samlinger, der før paa Grund af den foreslaaede periferiske Bebyggelse af Grunden var fordelt i fire Bygninger, nu vare samlede i en enkelt Bygning, hvorved en let Forbindelse mellem samtlige Lokaler og en hensigtsmæssig gjensidig Beliggenhed af Auditorier og Samlinger opnaaedes. Derhos vilde Vejen til Anstalten fra den indre By blive omtrent 300 Alen kortere end efter det tidligere Forslag, ifølge hvilket Adgangen til Læreanstalten fandt Sted gennem det fra Byen fjærneste Hjørne af Grunden; og i administrativ Henseende turde den fuldstændige Adskillelse mellem Læreanstaltens og det mineralogiske Museums Grund og Bygninger, som nu foresloges, være at anse for et Gode for begge disse Institutioner, der vare aldeles uafhængige af hinanden.

Efterat have modtaget det begjærede Forslag vedrørende det mineralogiske Museum fremsatte Ministeriet i December 1883 i Landstinget et nyt Lovforslag angaaende de samme tre Byggefretagender, som vare foreslaaede i forrige Samling. Forslaget var enslydende med det tidligere, alene med Undtagelse af, at den samlede Udgift, der søgtes bevilget, var ansat til 1462234 Kr. istedenfor som tidligere til 1623100 Kr., hvilken Nedsættelse var fremkommen ved Forandringen i Planerne for Læreanstalten og det mineralogiske Museum. I Motiverne bemærkedes Følgende :

Medens Bygningsdispositionen efter den i forrige Rigsdagssamling forelagte Plan for Bebyggelsen af det i Lovforslaget nævnte Grundstykke var den, at det mineralogiske Museums Hovedbygning og 3 Bygninger til Brug for den polytekniske Læreanstalt tilligemed en Portbygning ordnedes næsten symmetrisk om Portens Midtlinie, havde man nu troet ved en fuldstændig Adskillelse imellem de to Institutioners Bygninger at kunne opnaa adskillige ikke uvæsentlige Fordele, og man foreslog derfor at samle Læreanstaltens Lokaler for Undervisning og Samlinger i en enkelt Bygning og lægge denne med 2 mindre Bygninger til Frihøjer paa den sydøstlige Del af Grundstykket samt at opføre en Bygning for

det mineralogiske Museum paa Grundstykkets nordvestlige Del. Læreanstaltens Hovedbygning tænkte med Façaden lagt ud imod Kommunens Grund, med en 10 Alen bred Skjellinie, idet man i Henhold til Magistratens Tilsagn turde vente, at Kommunen vilde være villig til at afstaa 15 Alen i Bredden af sin Grund til Anlæg af en 25 Alen bred Gade udfør Hovedfaçaden (jfr. foran).

Bygningsdispositionen for den polytekniske Læreanstalts Bygninger var følgende:

Langs den i Skjellet mellem Universitetets og Kommunens Grund projekterede Gade kom en 3 Etages Hovedbygning af Form som et] til at ligge med en omtrent 124 Alen lang Façade mod denne Gade, og bag Hovedbygningen i en Afstand af omtrent 30 Alen placeredes to mindre 2 Etages Bygninger. De tvende sidstnævnte Bygninger, hvis Etagehøjde var 5 Alen, indeholdt væsentligt kun Boliger, nemlig for to Lærere, Inspektøren, Assistenten og Betjente, hvorimod Hovedbygningen, hvis Etagehøjde for de nederste Etager var 7 og for den øverste $6\frac{1}{2}$ Alen, indeholdt alle Lokaler for Administration, Undervisning og Samlinger. Disse Lokaler vare fordelte paa følgende Maade:

Fra Indgangen i Façadens Midtlinie kom man igjennem en Forstue til Hovedtrappen, som gik igjennem Bygningens 3 Etager; fra Hovedtrappen førte i Stueetagen tre korte Korridorer til tre mindre Trapper, hvoraf en var beliggende i hvert af Bygningens tre Endepartier og gik fra Kjælderen til Loftsrummet; ved denne Disposition fik samtlige Lokaler direkte Forbindelse med en Trappe, saa at Korridorer bleve overflødige i de to øverste Etager. Stueetagen indeholdt ind imod Gaardspladsen 5 Auditorier med tilhørende Rum til Samlinger af Instrumenter og Redskaber, samt Aftrædelsesværelser for Lærere og for Studerende; ud imod Gaden fandtes Administrationslokalerne og nogle til det kemiske Laboratorium henhørende mindre Arbejdsrum, der sluttede sig til de i det nordøstlige Endeparti værende store Arbejdsrum for Kemi, medens det sydvestlige Endeparti indeholdt Arbejdsrum for Fysik. I 1ste Sals Etage havde hver Gren af Bygningen sin særlige Bestemmelse; den sydvestlige var bestemt for Undervisningen i Fysik, den nordøstlige for Kemi og den nordvestlige for Ingeniørfag; hver Afdeling havde sit særegne, større Auditorium i umiddelbar Forbindelse med de tilsvarende Samlinger og Arbejdsrum; desuden fandtes ud imod Gaden et Par disponible Værelser. I 2den Sals Etage var det nordøstlige Endeparti (ligesom i de tvende nederste Etager) forbeholdt det kemiske Laboratorium, særlig til Optagelse af farmaceutiske Studerende; Resten af denne Etage optoges i Forbygningen af 7 store Tegnesale, medens den nordvestlige Gren indeholdt en stor Foredragssal, et Aftrædelsesværelse for Lærere og et større Lokale, som i Forbindelse med de nedenunder liggende Rum var bestemt for Optagelsen af den store Modelsamling. Da den store Foredragssal havde en Højde af $9\frac{3}{4}$ Alen, medens det tilstødende, for Samlingen bestemte Lokale kun havde en Højde af $5\frac{1}{4}$ Alen, var der over dette indrettet en 3dje Etage, som indeholdt nogle mindre Rum til forskjellig Anvendelse. Kjælder fandtes kun under Forbygningen, og Rummene i den vare dels fordelte mellem de kemiske og fysiske Laboratorier, dels bestemte til Boliger for to Betjente, til Oplag af Brændsel og til Optagelse af de fornødne Opvarmnings- og Ventilationsapparater.

Ministeriet maatte dog forbeholde sig, saafremt det maatte findes ønskeligt,

at foretage en Ændring med Hensyn til de to mindre Bygningers Beliggenhed og Anvendelse.

Udgifterne til dette Byggeforetagende vilde efter Bygningsinspektørens Overslag udgjøre	838496 Kr.
Lagdes hertil det for Montering af Bygningen m. m. fornødne Beløb (jfr. foran S. 516, Bemærkningerne til det i Rigsdags-samlingen 1882—83 fremsatte Forslag)	70000 —

blev den samlede Udgift... 908496 Kr.

Med Hensyn til, at der ved 1ste Behandling af det sidst fremsatte Lovforslag i Sagen var fremkommet, ligesom fra det i Rigsdagssamlingen 1875—76 nedsatte Udvalg, Udtalelser om Muligheden af ved Erhvervelse af nogle til Lærestalten stødende Grunde at vinde det til Bygningens Udvidelse paa dens nuværende Grund nødvendige Areal, undlod Ministeriet ikke at bemærke, at en fornyet Undersøgelse havde vist, at den polytekniske Lærestalt med meget ringe Forandringer ogsaa vilde kunne anlægges paa Anstaltens Grunde i Studiestræde, naar denne forøgedes med Nabogrundene, Matr. Nr. 96 og 98 i Studiestræde og Nr. 110 i St. Peders Stræde samt med et større Areal af Bispegaardens Have. Hovedbygningen kunde da lægges i en Afstand af 25 til 28 Alen fra Husrækken i Studiestræde og med Bygningen i St. Peders Stræde danne to omtrent lige store Gaardspladser paa omtrent 45 Alens Længde og 27 Alens Bredde, saa at Lysforholdene vilde kunne blive ret gode. Tværbygningen maatte vel gøres noget kortere, men Forskjellen vilde blive erstattet ved Forbindelsen med Bygningen i St. Peders Stræde, i hvilken den store Modelsamling kunde finde en passende Plads. Resten af denne Bygning og dens Forlængelse vilde da kunne indrettes til Boliger for de tvende Lærere, Inspektøren og Assistenten og altsaa kunne træde istedenfor de ved Anlægget ved botanisk Have projekterede to mindre Vaaningshuse. Efter den af Bygningsinspektøren affattede Beregning over Omkostningerne ved dette Byggeforetagende vilde Opførelsen af den nye Bygning samt Omdannelsen og Forlængelsen af Bygningen i St. Peders Stræde medføre en Udgift af..... 668721 Kr. Naar hertil kom Beløbet til Montering m. m. ligesom ovenfor.... 70000 —

fremkom en Udgift af... 738721 Kr.

Til dette Beløb maatte imidlertid lægges Udgiften ved Erhvervelsen af de fornødne Nabogrunde. Denne Udgift kunde ikke nøje opgives; men i Aaret 1876 blev der af Ejerne af de tre private Grunde forlangt 184000 Kr., og Erhvervelsen vilde næppe stille sig billigere nu for Tiden. Endvidere maatte der erhverves c. 2800 □ Alen af den tilstødende Bispegaards Grund; sattes Værdien af denne til 40 Kr. pr. □ Alen, fremkom et Erstatningsbeløb af 112000 Kr. Erhvervelsen af de fornødne Arealer vilde saaledes rimeligvis medføre en Udgift af 296000 Kr., som lagte til ovennævnte Bygnings- og Monteringsudgifter vilde give et endeligt Beløb af 1034721 Kr., medens Bygningernes Opførelse paa Grunden ved botanisk Have kun vilde koste 908496 Kr. Endvidere maatte det erindres, at man efter Opførelsen af Nybygningerne paa den nævnte Grund vilde kunne afhænde Lærestaltens nuværende Grund, c. 3900 □ Alen, som med de der-værende Bygninger alt tidligere var anslaaet til en Værdi af 160000 Kr. Naar

dette Beløb fradroges i den sidstnævnte Byggesum, fremkom den rette Størrelse af det pekuniære Offer, som Staten maatte yde for at ombytte Læreanstaltens nuværende Bygninger med nye Bygninger paa den dertil udsete Grund, nemlig 748496 Kr., medens Byggeforetagendet paa den gamle Grund vilde koste 1034721 Kr., altsaa 286225 Kr. mere, skjønt de egentlige Bygningsudgifter bleve 169775 Kr. lavere end ved Læreanstaltens Flytning.

Uagtet Ministeriet saaledes maatte erkjende, at der paa Læreanstaltens nuværende Grund, naar denne forøgedes ved den ovenfor omtalte Erhvervelse af Nabogrunde, vilde kunne opføres Nybygninger, der tilfredsstillede de Fordringer, som maatte stilles til Lokalernes Størrelse og hensigtsmæssige Ordning, maatte det dog fremdeles være af den Mening, at den frie Beliggenhed, som Læreanstalten vilde faae paa Grunden ved botanisk Have, saavel i arkitektonisk Henseende som med Hensyn til Lysforholdene og Muligheden af en fremtidig Udvidelse, rigelig vilde opveje de Fordele, som den nærmere Beliggenhed ved Universitetet og dets kemiske Laboratorium af en Bygning i Studiestræde kunde frembyde, saameget mere som Erhvervelsen af de fornødne Nabogrunde, som ovenfor vist, vilde gjøre Byggeforetagendet i Studiestræde langt kostbarere.

Da de i Lovforslaget i det forrige Aar optagne Honorarbeløb til Arkitekterne Gnudtzmann og Scharling vare blevne opførte paa Forslaget til Finanslov for 1884—85, vare de ikke medtagne i den her anførte Beregning af Udgifterne. Iøvrigt bleve disse Beløb nægtede ved Folketingets Afstemning over Finanslovforslaget, men da Arkitekt Gnudtzmann derefter anlagde Sag mod Ministeriet og fik sig Beløbet med Sagsomkostninger tilkjendt ved Hof- og Stadsrettens Dom af 14. Juli 1884, blev Beløbet ham udbetalt og optaget paa Forslaget til Tillægsbevillingslov for 1884—85, uden at det dog lykkedes at faae Udbetalingen godkjendt af Folketinget.

I Landstinget nedsattes et Udvalg, bestaaende af Fischer som Formand, Kayser som Ordfører, Blom, Clausager og Matzen, til Overvejelse af Lovforslaget. Under 11. Februar 1884 afgav Udvalget sin Betænkning med Enstemmighed.

Med Hensyn til den polytekniske Læreanstalt ytrede i Betænkningen, at der i Udvalget ikke kunde være Tvivl om, at Forholdene ved Undervisningen for Tiden vare saaledes, at de ikke kunde afhjælpes uden ved nye Bygninger, der havde fornøden Plads, en god Beliggenhed og en for Institutionens Formaal hensigtsmæssig Indretning, Egenskaber, som man maatte erkjende, at de nuværende Bygninger i høj Grad manglede. Der var ingen Anledning for Udvalget til her at gjenoptage de Klager, der saa ofte havde lydt over Læreanstaltens mangelfulde Undervisningslokaler; dens Tegneklasser, der manglede fornødent Lys, vare uden Ventilation, uden tilstrækkelig Højde og tildels beliggende i Tagrummet; dens Laboratorielokaler, der vare lige mangelfulde med Hensyn til Antal, Størrelse, Beliggenhed og Indretning, hvis daarlige Arbejdspladser langt fra vare tilstrækkelige i Antal til at modtage de farmaceutiske Studerende, der heller ikke kunde finde Plads i Universitetslaboratoriet; — det slette Lokale for den fysiske Samling, der paa ingen Maade tilstedede en samtidig Opstilling af alle Instrumenter, og som kun gav en sammentrængt og uhensigtsmæssig Plads for dem, der vare opstillede, hvortil kom en højst besværlig og for Instrumenterne paa forskjellig Maade skadelig Mangel paa Forsøgslokaler udenfor Samlingen;

og det tilføjedes, at Auditorierne, Modelsamlingens Lokale og de Rum, der vare overladte Administrationen, ligeledes manglede den fornødne Plads. Det var indlysende, at saadanne Forhold maatte paa mange Maader være trykkende for Undervisningen og formindske Resultaterne af Læreanstaltens Virksomhed.

Idet Udvalget ogsaa for de andre i Lovforslaget omhandlede Institutioners Vedkommende i Hovedsagen kunde tiltræde Forslaget, havde det underkastet dets Enkeltheder en Overvejelse, der havde ført til Ønsket om enkelte Forandringer i dets Indhold. Dette gjaldt dog ikke, hvad den foreslaaede Beliggenhed af Bygningerne angik. Udvalget erkjendte, at det vilde være bekvemt og tidsbesparende for de Studerende, om de forskjellige Bygninger, hvori de hørte Forelæsninger og deltog i Øvelser, laa nær ved hverandre, og at det saaledes i og for sig kunde være ønskeligt, at det mineralogiske Museum laa i Nærheden af det zoologiske, og den polytekniske Læreanstalt ikke langt fra noget af dem. Men Ulempen ved den foreslaaede Flytning var dog ikke stor i den Henseende, thi med Undtagelse af det zoologiske Museum kom de Bygninger, der omfattede det naturvidenskabelige Studium, til at ligge i Nærheden af hverandre. Muligheden for at opføre et mineralogisk Museum i Nærheden af Universitetet beroede paa saa væsentlige Afgjørelser i andre Henseender, at den kun kunde betragtes som ringe. Det samme var ikke Tilfældet med Hensyn til den polytekniske Læreanstalt. Bemærkningerne til Lovforslaget viste netop Muligheden af at beholde den paa dens nuværende Plads efter en betydelig Udvidelse af det derværende Areal. Men medens derved kun vandtes at spare nogen Tid for en Del af Læreanstaltens Elever, var der andre Hensyn, der havde en langt større Vægt. Man maatte nemlig ønske at have Læreanstaltens Undervisning paa et Sted, hvor den kunde foregaa begunstiget af den fornødne Ro, af rigeligt Lys og af rummelig Plads, og sammenlignedes da den i Lovforslaget omhandlede Plads med den nuværende, der laa mellem to smalle Gader og var omgivet af Bygninger til alle Sider, saa maatte det erkjendes, at denne stod langt tilbage, baade hvad Lysforhold og rolig Beliggenhed angik. Hertil kom, at det vilde være forbundet med næsten uovervindelige Vanskeligheder at foretage en Ombygning af Læreanstalten paa dens nuværende Plads uden at opgive for en længere Tid i det Mindste en stor Del af dens Undervisning.

Dernæst omtalte Udvalget de pekuniære Fordele ved Flytningsprojektet, idet det dog fremhævede, at Ministeriet i sin Beregning, hvorefter den forelagte Plan blev c. 286000 Kr. billigere end en Ombygning paa Stedet, ikke havde taget Hensyn til Værdien af Universitetets Grund, hvorpaa der efter Forslaget skulde bygges. Naar denne Byggegrund, nemlig 13000 □ Alen, sattes til en Værdi af 5 Kr. pr. □ Alen, ialt 65000 Kr., blev Forskjellen mellem de to Planer c. 221000 Kr.

Endelig vilde det efter Udvalgets Mening i arkitektonisk Henseende gjøre et højst uheldigt Indtryk, at Bispegaarden, der allerede nu ved Studiestrædes Retning traadte noget frem i denne Gade, ved en Ombygning af Læreanstalten vilde komme til med sin Gavl at springe helt frem foran Læreanstaltens Hovedbygning, som man havde tænkt at lægge et Stykke tilbage fra Gadelinien. Naar man af alle de anførte Grunde gav den i Lovforslaget forudsatte Byggeplads Fortrin for Læreanstaltens nuværende Plads, saa opnaaedes det endnu at kunne holde denne Plads reserveret til andre Byggeføretagender, for hvilke en saa-

dan Beliggenhed var vigtig. Med dette for Øje ansaa Udvalget det ogsaa for meget ønskeligt, om det Forbehold, der maatte være taget overfor Bisperembedet med Hensyn til Afstaaelsen af en Del af det til Bispegaarden henhørende Areal, maatte blive i Kraft til Fordel for en anden Anvendelse af Læreanstaltens Bygninger og Grund.

Udvalget kunde saaledes slutte sig til Lovforslaget med Hensyn til Beliggenheden af deri omhandlede Bygninger, men kunde dog ikke undlade at bemærke, at ifald denne Beliggenhed skulde blive en Hindring for Forslagets endelige Vedtagelse, vilde det være ønskeligt, om Regeringen var betænkt paa at erhverve alle de Ejendomme, hvis Grunde tilligemed Læreanstaltens Grund dannede en Firkant, hvis tre Sider laa i Studiestræde, paa Nørregade og i St. Peders Stræde. Dette Areal, der antoges at udgjøre c. 15000 □ Alen, vilde formentlig afgive tilstrækkelig Plads baade til den polytekniske Læreanstalt og til det mineralogiske Museum, og disse Institutioner kunde da forblive i Universitetets umiddelbare Nærhed. Foruden denne Fordel vilde man opnaa, at en saadan Ordning i væsentlig Grad kunde forskjønne Frue Kirkes og Universitetets Omgivelser.

Ligesom det var fundet rigtigt i Bemærkningerne til Lovforslaget at forbeholde sig mulige Forandringer med Hensyn til Beliggenhed og Anvendelse af de mindre, fritliggende Bygninger, der som Embedsboliger tænktes knyttede til Læreanstalten, saaledes var det ogsaa forekommet Udvalget, at der med Grund kunde indvendes adskilligt mod disses Beliggenhed. De optog i og for sig en for stor Del af Grunden, de forhindrede ved deres spredte Beliggenhed, at den store ubebyggede Del af Grunden nogetsteds dannede et større samlet Areal, der kunde give Lejlighed til en mulig Udvidelse i Fremtiden af den ene eller den anden af de to Institutioner, som nu henlagdes der, og endelig vilde de ved de Gaardspladser m. m., der knyttede sig til deres Anvendelse til Vaaningshuse, i Forbindelse med deres iøjnefaldende Beliggenhed ingenlunde virke forskjønnende paa Aulæget. Bygningsinspektøren havde paa en Situationsplan antydnet en Forandring i saa Henseende, den nemlig, at disse Bygninger, istedenfor at ligge frit i en Afstand af 30 Alen fra Hovedbygningen, skulde slutte sig til denne som to Fløje. Ved at følge denne Tanke vilde man kunne nøjes med en saadan Fløj, der gaves samme Højde som Hovedbygningen og indeholdt de Boliger, som nu vare anviste Plads i de to mindre Bygninger. Udvalget henviste til, at en lignende Ordning netop havde fundet Sted i Projektet til det mineralogiske Museum, og bemærkede, at man derved ikke blot samlede Bygningerne mere, men ogsaa formindskede Udgiften til dem.

Efter Overslaget fordelte Udgiften sig saaledes paa de forskjellige Poster:	
Hovedbygningen med en Tværbygning eller Fløj	555162 Kr.
De to mindre, fritliggende Bygninger tilsammen	113400 —
Andre Arbejder	113038 —
3 pCt. til uforudsete Udgifter	23448 —
Honorar til Arkitekten	23448 —
Konduktør, Portner og Pladsmand	10000 —
	<hr/>
	838496 Kr.

Foretoges den ovennævnte Forandring, hvorved Hovedbygningen blev større, men de mindre Bygninger bortfaldt, og holdt man sig

iøvrigt til det fremlagte Overslag, bleve de to første ovenstaaende Udgiftsposter tilsammen	640000 Kr.
Blandt andre Arbejder var regnet til et Jærngitter 12000 Kr., og til Brolægning og Tjærebeton 17300 Kr., til Ledninger, Retirader m. m. 13238 Kr. Efter den foreslaaede Forandring vilde en stor Del af Arealet kunde beplantes, Brolægning m. m., Hegn og Ledninger kunde derved indskrænkes, og de ovenstaaende 113038 Kr. nedsættes med 15000 Kr. til	98038 —
	738038 Kr.
Bibeholdtes Overslagets 3 pCt til uforudselige Udgifter og 3 pCt. til Honorar for Tegninger og Tilsyn	44280 —
Regnedes til en Konduktør og en Pladsmand	7000 —
fik man som samlet Beløb	789318 Kr.

altsaa en Besparelse i Forhold til Overslaget af c. 40000 Kr. Med de 70000 Kr. til Inventarium blev den samlede Udgift 859318 Kr.

For Lærestaltens Vedkommende bifaldt Udvalget, at Udgifterne afholdtes af Statskassen. Endelig udtaltes det, at Udvalget havde forudsat, at de i Lovforslaget omhandlede Byggearbejder vilde blive udførte efter Konkurrence. Iøvrigt anbefaledes Forslaget til Vedtagelse med den anførte Nedsættelse i Beløbet.

Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet havde imidlertid, efter at være gjort bekendt med den ovenstaaende Betænkning, før den afgaves til Tinget, udtalt, at der fra hans Side Intet fandtes at indvende imod de forskellige Bemærkninger, der vare fremsatte af Udvalget, uden med Hensyn til Bemærkningen om den forudsatte Konkurrence, da Ministeren, forsaavidt der herved skulde forstaaes en Konkurrence imellem Arkitekter, ikke kunde være enig med Udvalget, men for sit Vedkommende derimod var stemt for at give Arbejdet i Entreprise efter begrænset Licitation.

I Landstinget vedtoges Lovforslaget med den af Udvalget foreslaaede Nedsættelse af Byggesummen for den polytekniske Lærestalt. I Folketinget naaede Sagen ikke at komme til Behandling inden Rigsdagens Slutning.

Istedenfor paany at forelægge et særligt Lovforslag besluttede Regeringen sig til at søge Sagen fremmet under Formen af en Bevilling paa Finansloven. Paa det i Efteraaret 1884 forelagte Forslag til Finanslov for 1885—86 opførtes derfor under Afsnittet »Overordentlige Statsudgifter» (§ 26) et i Overensstemmelse med Landstingets Vedtagelse affattet Forslag om Bevilling af henholdsvis 859318 Kr., 388000 Kr. og 125000 Kr. til Bygninger for den polytekniske Lærestalt, Universitetets mineralogiske Museum og det plantefysiologiske Laboratorium, dog saaledes at der i det første Finansaar kun søgtes bevilget 400000 Kr. til Udbetaling som Bidrag til Lærestaltens Opførelse. Efter Indstilling af Finansudvalgets Flertal nægtede Folketinget sit Samtykke til Bevillingen, som derfor ikke blev optagen i Budgettet for 1885—86. Paa Finanslovsforslaget for 1886—87 opførtes atter en Bevilling af 400000 Kr. til Lærestalten som 1ste Bidrag af et samlet Beløb paa 859318 Kr., Forslaget om de andre Byggeføretagender var derimod udeladt. Folketinget nægtede, som

bekjendt, denne Gang at behandle Finansloven i det Hele, og Landstingets Finansudvalg anbefalede at udsætte Bygningssagen af Hensyn til de store Beløb, der iøvrigt forlangtes paa Forslagets § 26.

Forslaget om Bevillingen til den polytekniske Lærestalt blev uforandret gjenoptaget for Finansaaret 1887—88 og blev ved 2den Behandling af Finanslovforslaget af Flertallet i Folketingets Udvalg atter indstillet til Forkastelse under Henvisning til de tidligere Forhandlinger om det særlige Lovforslag angaaende Sagen; men før 3dje Behandling blev det omsider tiltraadt af Udvalget, og det vedtoges derefter ved Afstemningen i begge Tingene. Paa Kultusministeriets Budget under extraordinære Statsudgifter for 1887—88 optoges i Overensstemmelse dermed et Beløb af 400000 Kr. som første Bidrag til Opførelse af en Bygning for den polytekniske Lærestalt til en samlet Udgift af 859318 Kr. Restbeløbet 459318 Kr. optoges i Overensstemmelse med Rigsdagens Voteringer paa Budgettet for 1888—89, medens det samtidig, som foran omtalt, lykkedes ved en særlig Lov at gennemføre de andre to Byggeforetagender, der tidligere havde været sammenknyttede med Forslaget om Lærestalten.

Efter dette Overblik over Sagens Gang i Rigsdagen og dens Afslutning i legislativ Henseende staaer tilbage at omtale de forskjellige Forhandlinger, som Udførelsen af Bygningsplanen fra 1884 har ført med sig.

Under 4. September 1885 modtog Ministeriet et Andragende fra Professor, Dr. med. Warneke, som, under Forudsætning af, at Undervisningen for Farmaceuter blev knyttet til den eventuelle nye polytekniske Lærestalt, anmodede om, at der ved Indretningen af denne maatte blive forbeholdt en Plads til Universitetets farmakognostiske Samling, som paa Grund af Mangel paa Plads, til stor Ulempe for Undervisningen, var spredt paa forskjellige Steder i Universitetsbygningen. Det tilføjedes, at det vel ogsaa vilde være mindre hensigtsmæssigt, naar alle Forelæsninger og Øvelser for de nævnte Studerende bleve samlede paa et Sted, at de over Farmakognosi skulde henvises til et andet, fjærnere liggende Sted. Direktøren for Lærestalten erklærede i denne Anledning, at der eventuelt vilde blive forbeholdt Plads for den omtalte Samling.

Under 30. November 1885 oversendte Ministeriet til Bygningsinspektør, Etatsraad Herholdt samtlige Akter i Sagen tilligemed de Tegninger og Overslag, der havde ligget til Grund for det i 1883—84 fremsatte Lovforslag, og anmodede Bygningsinspektøren om, efter Forhandling med Direktøren for Lærestalten, at udarbejde nye Tegninger og Overslag i Overensstemmelse med det af Landstinget i 1884 vedtagne ændrede Lovforslag. Da der i Mellemtiden ved Forhandling med Kjøbenhavns Kommune var blevet vedtaget en Ordning, hvorefter den Del af det saakaldte østre Anlæg, som grænsede til Sølgadens Forlængelse, skulde bevares som Parkanlæg og delvis anvendes til Anbringelse af et Kunstmuseum, eventuelt ogsaa af en anden Museumsbygning, tilføjede Ministeriet, at det ikke kunde have Noget imod, at den i Lovforslaget forudsatte Placering af Bygningen for Lærestalten — hvorved man hidtil havde haft Sølgadens Bebyggelse paa den nordøstlige Side, ligeoverfor Universitetets Grund, for Øje — forlodes, saaledes at der gaves Bygningsinspektøren fuld Frihed til i den nye Plan at give Bygningen den Beliggenhed paa Universitetets Grund mellem botanisk Have og Sølgade, som han i Forening med Anstaltens

Direktør, under tilbørlig Hensynstagen til samtlige Forhold, maatte ause for den hensigtsmæssige, kun at der paa bemeldte Grund maatte forbeholdes fornøden Plads til et eventuelt mineralogisk Museum. Tillige begjærede Ministeriet at modtage en Beskrivelse af Arbejdet og Udkast til Licitationskonditioner.

Under 29 September 1886 indsendte Bygningsinspektøren et efter Forhandling med Direktøren for Læreanstalten udarbejdet nyt Udkast, hvorefter Læreanstaltens Bygning var placeret paa Hjørnet af Sølvgade og Farimagsgade, medens samtidig den Plads var angiven, som tænktes forbeholdt det mineralogiske Museum. Da den nye Læreanstalts Sidebygning mod Sydøst vilde blive opført umiddelbart i Grænsen til den Kommune tilhørende Nabogrund, som i Henhold til den foran nævnte Overenskomst med Ministeriet skulde bevares som Parkanlæg, henlede Bygningsinspektøren Opmærksomheden paa, at det var af Vigtighed at erhverve Kommunens Samtykke til Anbringelsen af Vinduer ud til denne Grund. De i denne Anledning med Københavns Magistrat indledede Forhandlinger førte, som under Sagen om Opførelsen af det mineralogiske Museum anført, til et Magelæg om et Stykke af Universitetets Grund ved Sølvgade mod Erhvervelsen af et Jordstykke af Kommunens Grund ved Østervoldgade og Sølvgade, paa hvilken Bygningerne for det mineralogiske Museum og Universitetets kemiske Laboratorium ere under Opførelse, jfr. foran S. 258—61. *)

*) Det udstedte Mageskifte-Skjøde, der blev tinglæst den 26 September 1887, er saalydende:

Imellem Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet paa Københavns Universitets Vegne og Københavns Magistrat paa Københavns Kommunes Vegne er indgaaet følgende Magelæg:

1. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet sælger og overdrager herved til Københavns Kommune en Parcel af den Universitetet ifølge Ejendomsdom, tinglæst 16. December 1878, tilhørende Ejendom Matr. Nr. 159 i Nørrevold Kvarter heri Staden, af Areal 6384 □ Alen og paa Maalebrevet over Hovedejendommen af 22de December 1876 betegnet med Bogstaverne D E A F G.

2. Til Vederlag herimod sælger og overdrager Københavns Magistrat til Københavns Universitet af det samme ifølge Ejendomsdom, tinglæst 3. Februar 1879, tilhørende Fæstningsterræn en Parcel, ifølge Maalebrev af 22. April 1887 matrikuleret som Nr. 134 i Stadens Nørrevold Kvarter og af Areal 8250 □ Alen.

Magelæget er indgaaet paa følgende Vilkaar:

A. Parcellerne overdrages de respektive nye Ejere med de Rettigheder og Forpligtelser, hvormed de hidtil have været besiddede, og henligge fra Dato for de nye Ejeres Regning og Risiko i enhver Henseende, ligesom disse fremtidig betale Skatter og Afgifter af de erhvervede Arealer, saavel forfaldne som forfaldende.

B. Kommunen skal uanset den mulig stedfindende Bebyggelse af det Areal, der afgives til Universitetet og Udvidelsen af Sølvgade, være berettiget til i samme Omfang som hidtil at henregne Arealet mellem Sølvgade og botanisk Have til det Parkanlæg, som Kommunen ligeoverfor Staten er forpligtet til at vedligeholde paa Fæstningsterrænet.

C. Paa det Areal, der overdrages til Universitetet, maa der ikke opføres andre Bygninger end til videnskabeligt Brug.

D. Universitetet beholder Ret til at opføre fornævnte Bygninger og de eventuelle Bygninger paa Grunden Matr. Nr. 159 med ubrudte Hjørner, efter indhentet Samtykke fra Bygningskommissionen, og til i disse Bygninger at anbringe Vinduer ud mod Kommunens Grund Nr. 135 i Nørrevold Kvarter.

E. Det Areal, der overdrages til Kommunen, skal anvendes til Sølvgadens Udvidelse, men maa ikke indrettes til Kjørebane, hvorimod det bliver at beplante;

Da det var af Vigtighed under Opførelsen af Lærestalten at kunne benytte det til Kommunen afstaaede Areal til Oplagsplads, meddelte Magistraten samtidig Samtykke til, at Arealet i en Tid af 2 Aar blev staaende til Disposition i dette Øjemed.

Imidlertid havde Ministeriet, efterat der, som foran omtalt, for Finansaaret 1887—88 var erhvervet Bevilling til Byggeforetagendet, under 18. April 1887 givet Bygningsinspektør, Etatsraad Hørholdt Paalæg om at underkaste den af ham udarbejdede Plan til den polytekniske Lærestalt en endelig Revision efter Forhandling med Direktøren, før Planen indsendtes til Approbation. Under 25. Juni indsendte Bygningsinspektøren fuldstændige Tegninger til Byggearbejdet, som approberedes ved Skrivelse af 13. Juli, og i Mellemtiden bifaldt Ministeriet en Indstilling om Fremgangsmaaden ved Arbejdets Udførelse, hvorefter Anlægget af Bygningens Fundamenter skulde udbydes i særskilt Entreprise, af Hensyn til de særlige Vanskeligheder, som Beskaffenheden af Grunden, der udgjorde en Del af det gamle Fæstningsterræn, frembød. Iøvrigt udtalte Bygningsinspektøren, at Licitationen over selve Bygningen burde foreløbig indskrænkes til dennes faste Dele, Murarbejder, Tømmerarbejdet o.s.v., saaledes at disse Arbejder udførtes i Løbet af 1888. Hvad der derefter blev at udføre af Snedker- og Jernstøberarbejde, Glarmester- og Malerarbejde, Gas- og Vandindlæg o.s.v., burde udbydes ved særskilt Licitation og paabegyndes, efterhaanden som Murværket blev tilstrækkelig tørt, for at Snedkerarbejdet ikke skulde udsættes for Svampskade, hvad der ellers snart vilde medføre kostbare Hovedreparationer og derfor ogsaa i andre Henseender have højst uheldige Virkninger, naar Bygningen var tagen i Brug til regelmæssig Undervisning. Det var ogsaa af særlig Vigtighed, at Indlægget af Varme-, Gas- og Vandledninger udførtes af paalidelige

i hvilken Henseende forbeholdes Universitetet den nødvendige Indflydelse. Dette Areal maa dog, indtil Opførelsen af de paatænkte Bygninger paa Matr. Nr. 159 ere fuldførte, hvortil antages at ville medgaa c. 2 Aar, benyttes til Oplagsplads for Materialier hertil.

Bestemmelsen under C bliver at tinglæse som servitutstiftende paa Matr. Nr. 134, Bestemmelsen under D sidste Passus paa Matr. Nr. 135 i Nørrevold Kvarter.

3. Alle med dette Magelægs Berigtigelse forbundne Omkostninger bæres af Universitetet.

Og da nu de respektive Kjøbere forpligtede sig til at opfylde foranstaaende Bestemmelser, saa skjøder og overdrager Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet til Københavns Kommune det nævnte 6384 □ Alen store Areal af Matr. Nr. 159 i Nørrevold Kvarter, der er bestemt til offentlig Gade, og Københavns Magistrat til Københavns Universitet Matr. Nr. 134 i Nørrevold Kvarter under Hjemmelansvar efter Loven.

For Beregningen af det stemplede Papir bemærkes, at hver især af de mageskiftede Ejendomme ansættes til en Værdi af 7000 Kr., hvorefter hvert af de 2 Exemplarer af nærværende Mageskifteskjøde bliver at stemple efter ovennævnte Værdiansættelse med Stempel efter 1ste Klasses Taxt 46 Kr. 65 Ø.

Kjøbenhavns Magistrat den 1ste September 1887.

L. Borup.

H. Stockfleth.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet d. 7de September 1887.

J. F. Scavenius.

A. Asmussen.

Folk, fordi alle disse Rør, der i skjulte Lødnings gennemkrydsede Bygningen, maatte udføres med særegen Omhu for ikke at give Anledning til idelige Utætheder og deraf følgende Opbrydninger. Efter den Arbejdsplan, som Bygningsinspektøren havde tænkt at følge, vilde Bygningen forhaabentlig kunne være færdig i Slutningen af Aaret 1889, men næppe tidligere, thi selv om Arbejdet kunde fremmes med større Hurtighed paa en af de to Sidefløje, for at Undervisningen der kunde begyndes, saa vilde der, saa længe Haandværkerne vare beskjæftigede i Bygningsens øvrige Dele og Pladsen tildels var opfyldt af Materialet, være saa liden Ro tilstede, at det næppe kunde anses heldigt for Anstaltens Virksomhed.

I Overensstemmelse med denne Indstilling og Ministeriets tidligere Bestemmelse angaaende Licitationen ere de enkelte Dele af Byggearbejdet derefter givne i Entreprise efter en forudgaaende begrænset Licitation, saaledes at bestemte Haandværkere, der af Bygningsinspektøren som ledende Arkitekt ansaaes for at besidde den tilstækkelige Dygtighed, ere blevne opfordrede til at indgive Tilbud paa Udførelsen, og Valget mellem de til Ministeriet indgivne Tilbud derefter er truffet i Henhold til Bygningsinspektørens Indstilling. Ved Siden af de for hvert Arbejde særlige Licitationsbetingelser approberede Ministeriet under 3. August 1887 et Forslag til almindelige Licitationsbetingelser, med den særlige Tilføjelse, at der kun maatte anvendes indenlandske Arbejdere.

Spørgsmaalet om Retsforholdet til den polytekniske Læreanstalts nye Grund blev imidlertid sat under Drøftelse ved en Skrivelse af 8. Juni 1887 fra Direktøren for Læreanstalten, som bemærkede, at det formentlig vilde være heldigt at faa udtrykkeligt fastslaaet, om Universitetet skulde vedblive at være Ejer af det til Læreanstaltens Opførelse anvendte Grundstykke, eller om Ejendomsretten maatte betragtes som overgaaet til Læreanstalten. Spørgsmaalet havde vel ikke for Tiden nogen praktisk Betydning; men det Tilfælde kunde dog indtræde i en fjærnere Fremtid, at Læreanstalten kom til at fraflytte sin nye Grund, og at Universitetet da eventuelt vilde gjøre sin Ejendomsret til denne gjældende, ligesom det havde gjort det med Hensyn til den Grund, hvorpaa Læreanstaltens nuværende Bygninger vare opførte.

Ved at oversende Professor Thomsens Skrivelse til Konsistorium, hvis Erklæring derover begjæredes, udtalte Ministeriet, at det i Tilslutning til de Udtalelser, der vare fremsatte i Konsistoriums Skrivelse af 27. April 1886 og den dermed fremsendte Betænkning fra Kvæstor (jfr. Univ. Aarb. for 1885—86 S. 267—81) maatte anse det for rettest, at den af Læreanstalten hidtil benyttede Grund ved Anstaltens Bortflytning stilledes til Raadighed for Universitetet, og at dette til Gjengjæld overdrog den nye Byggegrund til Læreanstalten med fuld Ejendomsret, hvorved Spørgsmaalet om en Tilbagebetaling af det fra Læreanstalten i sin Tid afgivne Vederlag for Brugsretten over dens nuværende Grund formentes at maatte bortfalde.

Under 30. September 1887 afgav Kvæstor efter Konsistoriums Opfordring sin Erklæring over dette Spørgsmaal. Han erindrede om, at det Grundstykke, paa hvilket Læreanstaltens nye Bygning blev opført, i Følge § 4 i Lov af 6. Juli 1867 om Afløsning af de ved Demarkationslinien om Kjøbenhavn paalagte Indskrænkninger, var afstaaet til Universitetet saaledes, at det ikkun maatte benyttes i videnskabelige Øjemed, medens der af Finansministeriet ved den senere Skrivelse af 10. August 1870 var meddelt Samtykke til, at det ommeldte Grund-

tykke maatte bortmageskiftes til Københavns Kommune for at foranstaltes bebygget som Villaparti. Kun med denne indskrænkede Beføjelse overfor Statskassen vilde Grundstykket nu kunne afstaaes til Lærestalten, som imidlertid ogsaa af Statskassen vilde kunne løses fra hin Forpligtelse, naar en Flytning af Anstalten i Fremtiden atter maatte blive bragt paa Bane. Hvorledes Lærestaltens Forhold overfor Universitetet nu skulde ordnes, vilde derfor for dette være af stor Betydning, og det maatte i saa Henseende vistnok antages, at der i de historiske Forhold, som havde foranlediget, at Universitetet overhovedet afgav Byggeplads for Lærestalten, ikke laa nogen Grund til at afstaa til denne et Aktiv med Salgsværdi, men kun et Grundstykke til stedsevarende Brug for Lærestalten som saadan. Imidlertid maatte det indrømmes, at det hele Spørgsmaal ikke kunde betragtes, som om der forelaa en Ordning af et privatretligt Spørgsmaal imellem Mand og Mand, idet en ny Flytning af den polytekniske Lærestalt altid maatte blive Gjenstand for Lovgivningsmagtens Forsorg, og det Væsentlige derfor maatte blive, at Universitetets Interesser forinden kunde komme til Orde gennem de Autoriteter, der havde Bestyrelsen af dette. Herved tænkte ikke alene paa de egentlige Universitetsautoriteter, men tillige paa Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Under dette var den polytekniske Lærestalt vel for Tiden henlagt, men at denne i den fjærne Fremtid, hvorom der her var Tale, kunde være henlagt under Indenrigsministeriet, eller, i Forbindelse med en Omordning af Officerskolen, under Krigsministeriet, var en Mulighed, der ikke kunde bestrides, naar man saa hen til Forholdene i Udlandet.

Saafermt da den ommeldte Grund paa Hjørnet af Sølvgade og Øster-Farimagsgade skulde overdrages den polytekniske Lærestalt til Ejendom, maatte Kvæstor i Universitetets Interesse anse det for rettest, at der i Skjødet optoges en servitutstiftende Bestemmelse, hvorefter det afstaaede Grundstykke ikkun maatte anvendes til Brug for Lærestalten som saadan. For denne vilde Overdragelsen af Ejendomsret formentlig dog have den Betydning ved en eventuel Flytning, at al privatretlig Opgjørelse med Universitetet som rette Ejer under Hensyn til den ved de opførte Bygninger indtraadte Forøgelse af Grundens Værdi maatte falde bort. Derimod vilde det ved en saadan Bestemmelse i Skjødet blive sikret, at Universitetets Interesse i den Maade, hvorpaa den fraflyttede Grund benyttedes, kunde blive fremstillet og hævdet af de Autoriteter, hvorunder dette til den Tid henhørte, inden Spørgsmaalet fik sin Afgjørelse af den lovgivende Magt. En Betyggelse, men dog næppe saa tilstrækkelig, som den maatte ønskes, vilde i hvert Fald opnaaes, saafremt den servitutstiftende Bestemmelse kom til at indeholde, at det til Lærestalten overdragne Grundstykke kun maatte benyttes i videnskabelige Øjemed, saaledes at den nu gjældende Forpligtelse overfor Statskassen tillige blev en for Universitetet ved Skjødets Tinglæsning sikret Rettighed.

Kvæstor bemærkede endnu, at der vistnok ogsaa med Føje fra Lærestaltens Side kunde ønskes paalagt den botaniske Have servitutstiftende Forpligtelser, for Exempel, at der i denne i en vis Afstand fra Anstaltens Grund ikke maatte opføres Bygninger af en vis Højde. Herom maatte imidlertid Lærestaltens Krav afventes, for at de derefter kunde blive Gjenstand for Erklæringer fra Havens Direktør og Bygningsinspektøren.

Konsistoriums Udtalelser i Sagen gik ud paa, at det ikke nærede den

samme Frygt, som Kvæstor havde ytret, for, at Universitetet ved den eventuelle Afstaaelse af Grunden ikke vilde opnaa tilstrækkelig Garanti ved en servitutstiftende Bestemmelse om, at Grunden kun maatte anvendes til videnskabelige Formaal; Konsistorium ansaa en Beheftelse af denne Art, som svarede til den, med hvilken Universitetet selv ejede Arealet, for tilstrækkelig. I det Hele tiltraadte det Forslaget om Grundens Overdragelse med Ejendomsret til den polytekniske Lærestalt, under Forbehold af en Servitut, enten i den nævnte Form eller i den af Kvæstor foreslaaede Affattelse, hvorefter Grunden kun maatte anvendes til Brug for den polytekniske Lærestalt som saadan.

Under 3. November 1887 resolverede Ministeriet, at der, naar den foreslaaede Overdragelse i sin Tid blev at ordne, i Skjødet til Lærestalten vilde være at optage en servitutstiftende Bestemmelse om, at Grunden kun maatte anvendes til videnskabelige Formaal.

Under 12. December s. A fremkom Bygningsinspektøren med en Indstilling om en mindre Grundafstaaelse til Lærestalten fra den botaniske Have, der motiveredes saaledes:

Ved det sydøstlige Hjørne af Lærestalten, som vendte henimod den botaniske Have, var det bestemt at anlægge Lærestaltens Kjedelhus, der havde samme Dybde som Bygningens Kjælder og ragede omtrent 3 Alen op over Jordens Overflade. I Nærheden af Kjedelhuset skulde opføres en Dampskorsten, som efter Bygningskommissionens Bestemmelse skulde have en Højde af 50 Al. Da der til det Bygningen omgivende Terræn burde være en let og uhindret Afgang, for at det til enhver Tid kunde holdes i ren og sømmelig Tilstand, kunde Skorstenen paa selve Anstaltens Terræn ikke godt anbringes paa noget andet Sted end det paa den medfølgende Tegning viste. Her vilde den imidlertid faa en uheldig Virkning paa Lysforholdene i de bagved liggende Lokaler, som skulde benyttes af den fysiske Afdeling, hvor der netop fordredes rent og stadigt Lys, og den vilde tillige faa en meget uheldig Beliggenhed for Bygningens Ydre, idet den for Synet vilde bortskjære Hjørnet og derved i høj Grad skade Totalindtrykket af denne, set fra den botaniske Haves Terræn, hvorfra man forøvrigt bedst vilde faa et samlet Indtryk af Bygningen i dens Helhed. Bygningsinspektøren henstillede derfor, at Sagen ordnedes saaledes, at Skorstenen kunde opføres paa den botaniske Haves Grund, hvorved det vilde opnaaes, at den kom til at staa i en Afstand af ca. 15 Alen fra Bygningen, saaledes at de nævnte Ulemper kunde undgaaes.

I Forbindelse hermed bemærkedes, at dersom det ca. 4 Alen brede Areal, som udfordredes til Skorstenens Opførelse, endvidere i en Længde af mindst 50 Alen henimod Farimagsgade — altsaa som en Strimmellangs Grænseskjellet — kunde afstaaes fra den botaniske Have til Lærestalten, vilde det være en stor Fordel for denne, fordi det paa dette Jordstykke vilde være muligt, i en mindre Halvetages Bygning, at opbevare den Kulbeholdning, som skulde benyttes i Kjedelhuset, og man paa denne Maade kunde holde selve Bygningens Kjælderlokaler, der skulde benyttes til forskellige Øjemed, fri for dette Kuloplag og for den Urenlighed, som den nødvendige stadige Fornyelse og Afgang fra dette Oplag ellers vilde medføre.

Efterat Konsistoriums Erklæring i denne Anledning var begjæret, ytrede Direktøren for den botaniske Have paa given Foranledning, at efterat han gjentagne Gange havde konfereret med Overgartneren om Sagen, var han

med denne enig om, at der ikke kunde være Noget til Hinder for Dampskorstenens Opførelse paa det af Bygningsinspektøren foreslaaede Sted i Haven, da man dog i hvertFald ikke vilde kunne undgaa Ubehagelighederne ved dens Nærhed. Derimod fandt Professor Warming det betænkeligt at gaa ind paa Afstaaelsen af den forlangte Jordstrimmel paa 4×50 Alen, eller, efter hvad Bygningsinspektøren senere havde ved Angivelse paa en Situationsplan betegnet som ønskeligt, paa 4×140 Alen. Haven vilde nemlig kunne have god Nytte af dette Terræn, eller endog have nødvendig Brug for det, og der maatte fældes endog ca. 15 større Træer, naar det skulde afgives.

Paa sin Side udtalte Bygningsinspektøren overfor Konsistorium, at, saavidt han havde kunnet se, benyttedes den omspurgte Jordstrimmel væsentlig som et Læbælte for Haven, beplantet med Popler, men ved Opførelsen af Læreanstaltens Bygninger vilde et saadant Læbælte blive overflødigt, og han havde derfor ment, at dette Terræn uden Skade for Haven kunde afstaaes til Læreanstalten. Skulde der imidlertid være Betænkelighed ved at afstaa det i en Bredde af 4 Alen, vilde selv et mindre Stykke med en Bredde af 2 à 3 Alen allerede være af megen Betydning for Læreanstalten, med Hensyn baade til Opbevaring af Stenkul og til Henlæggelse af Fejeskarn etc.

Endelig indhentedes ogsaa en Erklæring fra Kvæstor, som bemærkede Følgende:

Afstaaelsen af selve Pladsen til Skorstenens Opførelse, nemlig paa 4×4 Alen, vilde have en stor Betydning for Læreanstalten og være til saa ringe Ulempe for den botaniske Have, at der maatte gives dennes Direktør Medhold i at anse en saadan Indrømmelse fra Universitetets Side for tilraadelig. Naar der derimod blev Spørgsmaal om yderligere at afstaa mere eller mindre af Havens Terræn imellem den eventuelle Skorsten og Farimagsgade, maatte Kvæstor ligesom Professor Warming, finde det meget betænkeligt uden Vederlag i Jord at afgive en Strækning, som efter Professorens Udsagn kunde være nyttig eller endog nødvendig for Haven. Nu stillede det sig imidlertid saaledes, at Læreanstalten, uden at disponere over Jord, vilde kunne holde den botaniske Have skadesløs for Afstaaelsen, nemlig ved at lade Buen og den østlige Del af Espaliermuren i Haven, saaledes som dette nærmere var betegnet paa en vedlagt Plan, nedrive og gjenopføre paa Grænsen imellem Anstalten og Haven hen til den nye Skorsten, en Forandring, som, efter hvad Kvæstor havde forvissat sig om, ikke vilde møde nogen Modstand fra Havens Bestyrelse. Herved vilde nemlig det Stykke af Haven, som laa imellem den omtalte Espaliermurs østlige Del og Læreanstaltens nuværende Grund, kunne indtages til en friere Benyttelse, end det vilde være muligt, saa længe det havde Anstaltens Grund paa den ene Side og Muren paa den anden. Den Skillemur, der ved en saadan Flytning vilde fremkomme mellem de to Institutioners Terræn, syntes ogsaa at maatte være ønskelig for Læreanstalten, og med Hensyn til Bekostningen for denne maatte det bemærkes, at et Jordstykke paa 4×140 Alen ($560 \square$ Alen) næppe havde kunnet ventes erhvervet uden Erstatning i en eller anden Form.

Skulde det imidlertid mod Forventning blive anset for tilladeligt, at den botaniske Have uden Erstatning afgav Jord til Udvidelse af Læreanstaltens hidtil bestemte Byggeplads, maatte Kvæstor tilraade, at det afstaaede Jordstykke ikke blev større, end at det kunde afgive den fornødne Plads for Anstaltens

Opbevaring af Stenkul og en Beholder for Fejeskarn m. v., saaledes at det, da der ikke fra Bygningsinspektøren forelaa nogen bestemt Udtalelse om Størrelsen af det Areal, der hertil behøvedes, overlodes til Konsistorium og Lærestaltens Direktør, efter nærmere Samraad med Bygningsinspektøren og under Ministeriets Approbation, at træffe Overenskomst i saa Henseende. Dog maatte Anstalten helt overtage Udgiften ved ind imod Haven at hegne og skjule, saaledes som det af Skjønhedshensyn maatte forlanges, de Oplagsrum og Beholdere, der anbragtes paa det afstaaede Areal.

Med disse Bemærkninger indstillede Kvæstor, at der af den botaniske Haves Grund afstodes et Stykke paa 4×4 Alen til Opførelsen af en Dampskorsten; og derhos:

principalt, at der endvidere afstodes til Lærestalten det af Bygningsinspektøren paa en Situationsplan afsatte Stykke, af 4 Alens Bredde og 140 Alens Længde, imellem den nævnte Dampskorsten og Farimagsgade, mod at Lærestalten paatog sig at lade Buen og den østlige Del af Havens Espaliermur, saaledes som det allerede nærmere var betegnet, nedrive og gjenopføre paa Grænsen mellem Anstalten og Haven hen til den nye Dampskorsten;

subsidiært, at der, paa de foran nærmere anførte Vilkaar, afstodes til Lærestalten den fornødne Plads til Opbevaring af Kul m. m.

Idet Konsistorium under 12. Juli 1888 indsendte de saaledes fremkomne Erklæringer i Sagen, indstillede det, at der afstodes den til selve Skorstenen fornødne Plads, og udtalte endvidere, at det kunde slutte sig saavel til det principale som til det subsidiære Forslag fra Kvæstor angaaende Afstaaelsen af et yderligere Areal, men at det dog, som et tredje, muligvis lettere iværksætteligt Alternativ, skulde henstille, at Overdragelsen ordnedes paa den Maade, at der udbetaltes Universitetet en efter Vurdering ansat Kjøbesum for det Terræn, der ønskedes erhvervet af Lærestalten.

Ved Skrivelse af 22. Juli s. A. afgjorde Ministeriet Sagen i Overensstemmelse med Konsistoriums sidstnævnte Forslag, nemlig saaledes, at det hele af Bygningsinspektøren begjærede Areal — ialt et Stykke af 4 Alens Bredde og 144 Alens Længde — afstodes til Lærestalten, mod at der udbetaltes til Universitetet en ved Overenskomst mellem dettes Rektor og Direktøren for Lærestalten fastsat Vurderingssum.

Selve Bygningens Opførelse er foregaaet under Ledelse af Etatsraad Herholdt med Arkitekt Clemmensen som Konduktor, og er skreden saa hurtigt frem, at Kranen paa Bygningen kunde hejses den 28. November 1888*).

II. Forelæsninger og Øvelser.

1. Extraordinære Forelæsninger.

Foruden de planmæssige Forelæsninger holdtes nogle Rækker offentlige populære Forelæsninger, som honoreredes af et aarligt Bidrag af 600 Kr., som det

*) Det i Rigsdagssamlingen 1882—83 forelagte Lovforslag om Opførelsen af Bygninger for den polytekniske Lærestalt m. m. blev af Folketinget henvist til det samme Udvalg, som behandlede Forslaget til Lov om Tilvejebringelsen af Ligevægt mellem Universitetets Indtægter og Udgifter, jfr. Univ. Aarb. for 1882—83, S. 1—56 og den af det nævnte Udvalg afgivne Betænkning, der findes i Rigsdagstidende for 1882—83, Tillæg B. Sp. 1771—76.

Reiersenske Fond indtil videre har tilstaaet Læreanstalten til at lade holde saadanne Forelæsninger over Afsnit af Fysik og Kemi samt deres Anvendelse i praktisk Retning, som kunde have almen Interesse. Disse vare i Efteraars-Halvaaret: Docent Aug. Thomsen om de gængse Belysningsstoffer og Assistent Cand. pharm. Steenbuch om Næringsmidler og Brugsgjenstande med særligt Hensyn til forekommende Forfalskninger, samt i Foraars-Halvaaret: Cand. mag. K. Rørdam om Kemiens Hovedsætninger, belyste ved Forsøg, og Cand. polyt. J. G. Forchhammer om Magnetisme og Elektricitet.

2. Udgivelse af Forelæsninger.

Professor Holmberg har fortsat Udgivelsen af sine Forelæsninger, nemlig med Afsnittet: Vandløbsregulering og Kanalbygning; til Udførelsen af de fornødne Figurer bevilgede Ministeriet under 15. Maj 1888 et Bidrag af 200 Kr. paa Kontoen for ekstraordinære Udgifter i 1887—88.

III. Examina.

Tilladelse til at indstille sig til Adgangsexamen tilstodes af Ministeriet under 15. Maj 1888 En, der havde bestaaet almindelig Forberedelsesexamen med 2 Sprog, Engelsk og Tydsk, paa Betingelse af, at han, inden Sommerferien bestod en Tillægsprøve i Fransk, under 6. Juni s. A. gaves der 6 den samme Tilladelse, de 5 paa samme Betingelse, men den ene uden denne, da han foruden almindelig Forberedelsesexamen med 2 Sprog tillige havde bestaaet Adgangsprøven fra Officerskolens yngste Klasse og derved en Prøve i Fransk.

B. Tilstand og Virksomhed.

I. Bestyrelse og Lærerpersonele m. v.

Docent F. J. Mathiesen, hvem der paa Grund af Sygdom var tilstaaet Permission paa længere Tid, og hvis Forretninger, som omtalt i Aarbogen for forrige Aar, vare overdragne Docent Borch, søgte under 28. Oktober 1887 sin Afsked paa Grund af sin Helbredstilstand. (Den 8de Decbr. s. A. afgik han ved Døden). Under 3. December s. A. blev der tilstaaet Mathiesen den begjærede Afsked, og under s. D. bifaldt Ministeriet Læreanstaltens Indstilling om, at Cand. polyt. H. I. Hannover antoges fra 1. Febr. 1888 at regne som Lærer i mekanisk Teknologi. Den 13de November 1887 døde Læreanstaltens Lærer i Tegning, Professor, Dr. phil. Schjellerup, efter i over 36 Aar at have virket ved Læreanstalten som Assistent og Lærer i Tegning. Posten opsloges som ledig, og der meldte sig 3 Ansøgere, af hvilke Lærerraadet bestemte at indstille Maskinfabrikant, Cand. polyt. E. P. Bonnesen, som tidligere i en Række af Aar havde været Assistent ved Tegneundervisningen, til den ledige Post fra 1ste Januar 1888 at regne, hvilken Indstilling Ministeriet under 24. December 1887 bifaldt.

Paa Grund af Ansættelse som Lærer i Kemi ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole fratraadte Dr. phil. O. T. Christensen den 1ste September 1887